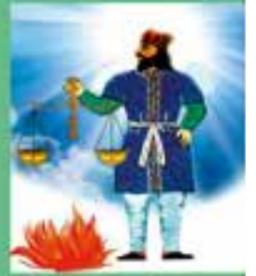

НАВРҶЗИ ОЛАМАФРҶЗ ХУҶАСТА БОД!

ИНСОН, ХУҚУҚ ВА ОЗОДИҶОИ ҶАРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ХУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ХУҚУҚШИНОСИИ ДМТ * * * * № 3-4 (79-80) 20-УМИ МАРТИ СОЛИ 2018, СЕШАНБЕ

Дар фарҳанги мардуми мо ҷашни фарҳундаи Наврӯз ниҳоят азизу арҷманд буда, махсусан ба шарофати соҳибистиклолӣ ба таври оммавӣ, бо иштироки хурду бузурги мардум доир мегардад.

Ин ҷашни умумимиллӣ барои халқи мо мероси таърихӣ ба шумор меравад, зеро он аз гузаштагони дурамон ба ёдгор мондааст. Боиси ифтихор аст, ки дар поку беолоиш ва бегазанд ба насли имрӯз расонидани ин суннати бисёр ғиромии таърихӣ саҳми фарзандони фарзонаи миллати тоҷик беназир мебошад.

Наврӯз барои мардуми мо на танҳо хушнудиву шодмонӣ меорад, балки як восита ва айёми созандагиву ободкорӣ буда, ба пешрафту ободии ҳар як хонадон, маҳалли зист, шаҳру ноҳия ва дар маҷмӯъ ба ободии сарзaminaмон мусоидат менамояд.

Наврӯз, ки дорони сифатҳои инсонпарваронаи некиву нақӯкорӣ, бахшишу меҳрубонӣ ва созандагиву бунёдкорӣ мебошад, ба ҷашни байналмилалӣ табдил ёфта, дар бисёр кишварҳои ҷаҳон таҷлил карда мешавад.

Аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид ба ҳайси ҷашни ҷаҳонӣ пазируфта шудани Наврӯз гувоҳи он аст, ки одамони сайёра ба ин ойини воқеан ва моҳиятан фарҳангиву инсонпарварона эҳтиром доранд ва онро ҳамчун воситаи сулҳу субот, покиву садоқат ва зебову бедорӣ эътироф менамоянд.

Бояд гуфт, ки ҳар ҷашну маросим ҳикмат ва баракате дорад. Хусусан Наврӯз, ки маҷмӯае аз андӯхтаҳои ҳақимонаи халқу миллатҳои куҳанбунёд мебошад, ҷашнест, ки зиндагиву рӯшноӣ, некиву нақӯкорӣ, сулҳу созандагиро меситояд ва мақоми инсонро азизу ғиромӣ мегардад.

Эмомалӣ Раҳмон

ҶАР РҶЗАТОН НАВРҶЗ БОД!

Садорати факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ҳайати омӯзгори кормандон, донишҷӯён ва дар симои онҳо қуллӣ мардуми шарифи кишварро ба омад-омади фасли зебои баҳор ва ҷашни миллии Наврӯз табрик менамояд. Инак, боз ба диёри зарнисору ганҷрез, нозанину файзбор ва сарзамини таърихӣ аҷлодии тоҷикон Наврӯз омад. Наврӯз аз бузургтарин, зеботарин ва муқаддастарин ҷашни миллии тоҷикон ба ҳисоб рафта, аз таърихӣ ва соҳибтамаддун будани миллати куҳанбунёду фарҳангсолори тоҷик башорат медиҳад. Ин ҷашни бошукӯҳ мувофиқи таълимоту андешаи соҳибназарон таърихӣ беш аз шашҳазорсола дошта, ҳамчун мероси бою пурғановат аз ниёгон бароямон мерос мондааст. Бо шарофати Истиқлолияти давлатӣ ва соҳибистиқории миллии мақому манзалати Наврӯз ҳамчун маҳбубтарин ҷашн, ойин, анъана ва русуми миллии сатҳу сифати навро касб намуда, бо қўшишу заҳмат, ибтикороту ташаббусҳои бевоқофӣ созандаи фарзанди фарзонаи миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мақоми байналмилалӣ пайдо карда, аз ҷониби Ассамблеяи генералии СММ Наврӯз ҳамчун нишонаи тамаддуни ҷаҳонӣ ва ҷашни умумимиллӣ эълон шуд. Ба таъкиди Сарвари давлат: «Воқеан, ҷашни Наврӯзи байналмилалӣ яке аз маросимҳои писандидаи оламиён мебошад, ки бо сифатҳои башардўстонаш аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳамчун дастоварди камназири фарҳанги умумиинсонӣ пазируфта шудааст ва бо хусусиятҳои писандидааш, ки некиву нақӯкорӣ, хуррамиву хушҳолӣ, шодмониву нишот ва саодату пирӯзиро талқин мекунад, машури олам гардидааст». Дар шароити кунунӣ Наврӯз ба як василаи муҳимми пайвандгари халқу фарҳангҳо дар аксои олам табдил ёфтааст. Тавре аз манобеи таърихӣ бостонӣ бармеояд, Наврӯз рамзи пирӯзии нур ба зулмот, адолат бар ҷаҳолат, зебоӣ бар зиштӣ, покизагию ободонӣ ва бунёдкорӣ мебошад. Боиси сарфарозиву шодмонист, ки ин ҷашни пуршукӯҳ дар тамоми ғўшаю канори Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҳисси баланди меҳанпарастиву арҷгузорӣ ба мероси таърихӣ аз ҷониби қуллӣ хамватанонамон бо шукӯҳу ҷалоли ҳосса таҷлил карда мешавад. Ҳамасола дар арафаи ҷашни Наврӯзи хучастапай, ки ба оғози фасли нозанини сол – баҳори гулбасар, бедории табиат ва мавсимии кишту кор рост меояд, корҳои ободониву бунёдкорӣ ва созандагӣ вусъати тоза пайдо мекунанд. Пас, биед дар арафаи таҷлили ҷашни Наврӯзи оламафрӯз кинаву адоватро аз қалбҳо тоза намоем, ба якдигар оғўши муҳаббату бародарӣ кушоем ва ҳамчун рамзи садоқат ба Ватани маҳбуб, миллати сарбаланду заҳматқарин ва Пешвои муаззамии тоҷикон бо дарки баланди масъулияти шаҳрвандӣ ва қарзи инсонӣ ба корҳои созандагӣ бунёдкорӣ рӯ оварда, дар ободу зебо гардонидани ҳар як ғўшаи Тоҷикистони азиз саҳм гузорем.

Ҷар рӯзатон Наврӯз бод,
Наврӯзатон пирӯз бод!

Садорати факултети ҳуқуқшиносии.

ДАР АРАФАИ ИДИ НАВРҶЗ ШАҲРВАНДОНИ ТОҶИКИСТОН МЕТАВОНАНД БА ЎЗБЕКИСТОН САФАР НАМОЯНД

Шаҳрвандони ҶТ дар арафаи иди Наврӯз ва минбаъд тавассути гузаргоҳҳои сарҳади ҶТ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон метавонанд сарҳади давлатиро убур намоянд.

Дар ин бора сардори маркази матбуоти Қўшунҳои сарҳади ҚДАМ ҶТ Муҳаммад Улуғзоҷаев ба хабарнигори АМИТ «Ховар» иттилоъ додааст.

Тавре манбаъ хабар медиҳад, барои убури сарҳади давлатӣ

ҳуччатҳои зерин зарур аст:

Шиносномаи дипломатии ҶТ (намунаи биометри, то 1 феввали соли 2022), Шиносномаи хизмати ҶТ (намунаи биометри, то 1 феввали соли 2022).

Шиносномаи хоричии уммишаҳрвандии ҶТ (намунаи биометри), Шиносномаи хоричии ҶТ (то 1 феввали соли 2022) ва Шаҳодатнома барои бозгашт ба ҶТ.

Ҳамчунин ба маълумоти хо-

нанда мерасонем, ки дар Сарҳади давлатии ҶТ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон гузаргоҳҳои сарҳади чо-нибҳо аз рӯи речаи зерин фаъолият менамоянд:

Гузаргоҳҳои автомобилии «Патар» (ноҳияи Конибодом в. Суғди ҶТ) – «Андархон» (ноҳияи Бешарики Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Байналмилалӣ», «Фотехобод» (ноҳияи Мастчохи в. Суғди ҶТ) – «Ойбек» (ноҳияи Бекободи вилояти Тошканди Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Байналмилалӣ», «Саразм» (шаҳри Панҷакенти в. Суғди ҶТ) – «Чартеппа» (ноҳияи Ургути вилояти Самарқанди Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Байналмилалӣ», «Дустӣ» (шаҳри Турсунзодаи навоҳии тобеи маркази ҶТ) – «Сариосиё» (ноҳияи Узуни вилояти Сариосиёи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Байналмилалӣ», «Айвоч» (ноҳияи Шаҳритузи в. Хатлони ҶТ) – «Гулбахор» (ноҳияи Тирмизи вилояти Сурхондарёи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Байналмилалӣ» бо низоми кории шабонарӯзӣ, «Работ» (ноҳияи Конибодом в. Суғди ҶТ) – «Работ» (ноҳияи Бешарики вилояти Фарғонаи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Навбунёд» (ноҳияи Ашти в. Суғди ҶТ) – «Пап» (ноҳияи Папи вилояти Намангони Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Куштегирмон» (ноҳияи Спитамени в. Суғди ҶТ) – «Платина» (ноҳияи

Бекободи вилояти Тошканди Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Зафаробод» (ноҳияи Зафарободи в. Суғди ҶТ) – «Хавостобод» (ноҳияи Хавости вилояти Сирдарёи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Хаштияк» (ноҳияи Спитамени в. Суғди ҶТ) – «Хавостобод» (ноҳияи Хавости вилояти Сирдарёи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Хавотоб» (ноҳияи Зафарободи в. Суғди ҶТ) – «Учқурғон» (ноҳияи Замини вилояти Чиззахи Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Уро-теппа» (ноҳияи Истаравшани в. Суғди ҶТ) – «Кушкент» (ноҳияи Замини вилояти Чиззахи Ҷумҳурии Ўзбекистон) ба таври дучо-ниба бо низоми кории рӯзона фаъолият мекунанд.

Гузаргоҳҳои роҳи охани «Нов» (ноҳияи Спитамени в. Суғди ҶТ) – «Бекобод» (ноҳияи Бекободи Ҷумҳурии Ўзбекистон) «Байналмилалӣ», «Истиклол» (ноҳияи Конибодом в. Суғди ҶТ) – «Андархон» (ноҳияи Бешарики Ҷумҳурии Ўзбекистон) «Байналмилалӣ», «Пахтаобод» (шаҳри Турсунзодаи навоҳии тобеи маркази ҶТ) – «Узун» (ноҳияи Дехнави Ҷумҳурии Ўзбекистон) «Байналмилалӣ», «Хошадӣ» (ноҳияи Шаҳритузи в. Хатлони ҶТ) – «Амузанг» (ноҳияи Тирмизи Ҷумҳурии Ўзбекистон) ва «Байналмилалӣ» бо низоми кории шабонарӯзӣ фаъолият мекунанд.

www.khovar.tj

НАХУСТИН ДИПЛОМИ НОМЗАДИИ КОА БА УСТОДИ ФАКУЛТЕТ ДОДА ШУД

Хурсандиовар ва боиси ифтихору сарфарозии мо хайати устодону кормандони фа-

култети ҳуқуқшиносии ДМТ аст, ки Саидов Хикматулло Хучаназарович ассистенти кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ дар натиҷаи талошҳои пайваста дар ҷодаи интиҳобкардааш, санаи 16-марти соли 2018 бо дипломи КОА сарфароз гардида, дар таърихи навини давлатдориамон саҳифаи навро боз намуд.

Ёдовар мешаваем, ки пас аз таъсиси шӯрои диссертатсионӣ дар назди ДМТ Саидов Х.Х аввалин нафаре буданд, ки санаи 6-уми октябри соли 2017 рисолаи номзодиашонро дар мавзӯи «Ташаккул ва инкишофи қонунгузории гум-

руӣ дар Тоҷикистони шӯравӣ ва пасошӯравӣ: таҳқиқоти таърихӣ-ҳуқуқӣ» дифоъ намуданд. Истиклолияти илмӣ боз ҳам муборак, ҳамватан!

Устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносии Саидов Х.Х.-ро барои соҳиб шудан ба

дипломи КОА-и назди Президенти ҶТ ва саҳифае навро боз намудан дар рушди илми ҳуқуқшиносии табрику муборак намуда, ба ӯ ва кулли мардуми шарифи Тоҷикистон бурдборӣ ва комёбиҳои нав ба навро орзу менамоянд.

ДОНИШҶҶҶИ ФАКУЛТЕТ – БАРАНДАИ ЧОМИ АКАДЕМИЯИ ИЛМҶО

Рӯзҳои 15-16-уми марти соли 2018 бо ташаббуси ибтикороти Академияи илмҳои ҶТ олимпиадаи донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҶТ барои дарёфти «Чоми Академияи илмҳои ҶТ» баргузор гардид. Дар он зиёда аз 256 донишҷӯёни зинаи бакалавр ва мутахассиси курсҳои 1-5-ум бо намоёндагии 24 муассисаи таҳсилоти олии касбии кишвар аз рӯи 12 соҳаи илм (математика, физика, астрономия, химия, геология, биология, иктисодиёт, технологияҳои иттилоотӣ, забон ва адабиёти тоҷик, таърих, фалсафа, ҳуқуқ ва сиёсатшиносӣ) иштирок

намуданд. Факултети ҳуқуқшиносии ДМТ-ро дар олимпиадаи мазкур аз фанни ҳуқуқ донишҷӯи соли 4-уми шӯбаи рӯзона Иzzатуллозода Пайрави Нусратулло зери роҳбарии дотсент Абдуллоев П.С. муаррифӣ намуд. Боиси ифтихору сарфарозист, ки номбурда баъд аз ҷамъбасти даври ниҳони олимпиада бо соҳиб шудани аксарияти ҳолҳои умумии муқарраргардида миёни дигар иштирокчиён ғолибиятро ба даст оварда, сазовори ҷойи якум гардид. Мо аз он шарафмандем, ки солҳои охир донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносии бо дарки балан-

ди масъулият дар олимпиадаҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ фаъолон иштирок намуда, мақомҳои ифтихориро ишғол менамоянд.

Садорат, хайати устодону кормандон ва донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносии ДМТ пиризии наватиро ба донишҷӯи соли 4-уми шӯбаи рӯзона Иzzатуллозода Пайрави Нусратулло самимона табрику шодбош гуфта, ба ӯ саломативу сарбаландӣ, бахту саодат, ободиву осоиш, хушхаливу хушрӯзӣ, икболи баланду комёбиҳои нав ба навро таманно менамоянд.

Масъул: Парвиз АБДУЛЛОЗОДА

**МИНБАРИ
ҲУҚУҚШИНОС**

Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ
www.law.tnu.tj

Сармуҳаррир:
**Ҷаҳонгир
САЪДИЗОДА**
jahon_1967@mail.ru

Муовини сармуҳаррир:
Исмом ШАРИФЗОДА

Муҳаррир:
Бобочон НАИМЗОДА

Тарроҳ:
Акмал ШАРИПОВ

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:
Раҳмон Д.С.
номзади илмҳои ҳуқуқши-
носӣ, дотсент, декани факул-
тети ҳуқуқшиносии,
Сафарзода Б.А.
профессори кафедраи ҳуқуқи
инсон ва ҳуқуқшиносии
муқривавӣ,
Маҳмудов И.Т.
мудирӣ кафедраи ҳуқуқи судӣ
ва назорати прокурорӣ,
Абдуллоев П.С.
муовини декан оид ба илм ва
робитаҳои байналмилалӣ,
Қамолзода И.И.
дотсенти кафедраи
назария ва таърихи давлат
ва ҳуқуқ,
Сулаймонов Ф.С.
дотсенти кафедраи ҳуқуқи
байналмилалӣ

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Ватанзода М.М.
ёрдамчи Президенти ҶТ
оид ба масъалаҳои ҳуқуқӣ,
Саид Нуриддин Саид
вазирӣ маориф ва илми ҶТ,
узви вобастаи АИ ҶТ,
Имомзода М.С.
ректори ДМТ,
академики АИ ҶТ,
Тоҳиров Ф.Т.
академики АИ ҶТ,
Маҳмудзода М.А.
раиси Суди Конституционии
ҶТ, академики АИ ҶТ,
Раҳимзода М.З.
профессори кафедраи
ҳуқуқи соҳибқарорӣ ва тиҷорат,
узви вобастаи АИ ҶТ,
Диноршоев М.
академики АИ ҶТ,
Насриддинзода Э.С.
профессори кафедраи
назария ва таърихи давлат
ва ҳуқуқ, узви вобастаи АИ ҶТ

ШАРТҶОИ ҚАБУЛИ МАВОД:
Дастнавис қабул карда
намешавад.
Мавод бояд бо ҳуруфи
Times New Roman Tj 14
ҳуруфҷамъӣ шуда бошад.
Рӯзнома на ба ҳама анде-
шаи муаллифон мувофиқ аст
ва ақриди мухталифро ба
хотири риояи чандандешӣ
ба таъбир мерасонад.

Рӯзнома дар Вазорати
фарҳанги ҶТ тақти №0336/рз
аз 18-уми марти соли 2018
ба қайд гирифта шудааст.
Нишонии идора: ш. Душанбе
Буни Ҳисорақ, Шаҳраки
Донишҷӯён, факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 985-38-38-87,
900-55-51-87. Теъдод: 1000
Навбатдори шумора:
Исмом ШАРИФЗОДА

ДОНИШЧҶУДУХТАРОНИ ФАКУЛТЕТ – ҒОЛИБИ МУСОБИҚАИ ТИРАНДОЗӢ

Санаи 6-уми март соли 2018 бо ибтикори Кумитаи марказии Ташкилоти ҷамъиятии мададгори мудофияи ҚТ дар Қасри варзиши ҳамин ташкилот мусобиқаи тирандозӣ байни донишчӯдухтарони донишгоҳу донишқадаҳо ва коллеҷҳои шаҳри Душанбе бахшида ба Рӯзи модар баргузор гардид. ДМТ-ро дар ин мусобиқа донишчӯёни факултети ҳуқуқшиносӣ муаррифӣ намуданд. Дар ҷамъбасти мусобиқа Қосимова Фариза донишчӯи соли 4, ихтисоси идораи давлатӣ ва ҳуқуқ сазовори ҷои 1-ум гардид.

Ҳамзамон, донишчӯёни соли 4-уми ихтисоси идораи давлатӣ ва ҳуқуқ Шамсуддинова Назира, Сафарова Муродбегим, Гулова Хуршеда ва Абдуллозода Мадина бо сипосномаи мусобиқа кадрдонӣ шуданд.

Ғолиби ин мусобиқа Қосимова Фариза ин дастовардро натиҷаи заҳмату меҳнати пайвастиаи волидайн ва устодаш Бухориев Абдулазиз Зикриёевич ҳисобид. Дарвоқеъ саҳми устои варзиш, ассистенти кафедраи тарбияи ҷисмонии ДМТ Бухориев А.З. дар тарбияи ҷавонони варзишгар хеле бузург аст.

Идораи рӯзномаи «Минбари ҳуқуқшинос» ва садорати факултет донишчӯдухтарони факултетро бо ин ғолибияташон табрик намуда, ба онҳо дастовардҳои аз ин ҳам баландро таманно менамоянд.

ДАСТАИ ФАКУЛТЕТ – ҒОЛИБИ МУСОБИҚАИ ГҶШТИНИ ДЗЮ-ДО

Бо ташаббуси кафедраи тарбияи ҷисмонӣ, яқоя бо клуби варзишӣ мувофиқи рӯйхату ҷорабиниҳои кафедра аз 9-ум то 10-уми март соли 2018 дар толори варзишии донишгоҳ мусобиқаи кушод оид ба гӯштини дзю-до байни факултетҳои ДМТ баргузор гардид. Дар ин мусобиқа 18 факултетҳои донишгоҳ паҳлавонони худро мувофиқи дархости низомномаи мусобиқа пешниҳод намуданд. Бояд қайд кард, ки дар ин мусобиқа аз рӯи 7 вазн 60 нафар паҳлавонон қувваозмӣ карданд. Ва бехтаринҳо ғолибиятро ба даст оварданд.

Хурсандибахш аст, ки аз ҳисоби даставӣ факултети ҳуқуқшиносӣ ҷойи 1-умро ишғол намуд. Дастаи факултетҳои геология ва биология ҷойҳои 2-юм ва 3-юмро касб намуданд.

Дар вазнҳои алоҳида паҳлавонон ба чунин натиҷа расиданд:

ВАЗНИ 60 КГ

1) Хусайнов Шохруҳ, донишчӯи соли 1-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 1.

2) Имомов Фирдавс, донишчӯи соли 1-и факултети забонҳои Осиё ва Аврупо – ҷои 2.

3) Низомов Аёмиддин, донишчӯи соли 2-и факултети филологияи тоҷик – ҷои 3.

4) Ҳаёев Саидҷон, донишчӯи соли 3-и факултети таърих – ҷои 3.

ВАЗНИ 66 КГ

1) Хисравов Кароматулло, донишчӯи соли 5-и факултети баҳисобгирии иқтисодӣ – ҷои 1.

2) Сайфуддинов Аслиддин, донишчӯи соли 5-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 2.

3) Шарипов Чамшед, донишчӯи соли 2-и факултети геология – ҷои 3.

4) Раҳимов Ҳалим, донишчӯи соли 2-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 3.

ВАЗНИ 73 КГ

1) Эшов Аҳлиё, донишчӯи соли 2-и факултети геология – ҷои 1.

2) Хусайнов Саҳобиддин, донишчӯи соли 2-и

факултети геология – ҷои 2

3) Сафаров Мухаммадӣ, донишчӯи соли 1-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 3.

4) Темуров Мухаммадсафо, донишчӯи соли 2-и факултети геология – ҷои 3

ВАЗНИ 81 КГ

1) Ҳайитов Абдувоҷиб, донишчӯи соли 2-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 1.

2) Абдуллоев Файзиддин, донишчӯи соли 2-и факултети таърих – ҷои 2.

3) Маликов Мухаммад, донишчӯи соли 4-и факултети физика – ҷои 3.

4) Раҳмонов Шамсулло, донишчӯи соли 4-и факултети физика – ҷои 3.

ВАЗНИ 90 КГ

1) Шарипов Анваршоҳ, донишчӯи соли 5-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 1

2) Ҳаётов Абдурахмон, донишчӯи соли 5-и факултети ҳуқуқшиносӣ – ҷои 2.

3) Ҳолов Азаммат, донишчӯи соли 4-и факултети физика ҷои 3.

ВАЗНИ 100 КГ

1) Каримов Сарабек, донишчӯи соли 4-и факул-

тети филологияи тоҷик – ҷои 1.

2) Салимбеков Мирзокарим, донишчӯи соли 1-и факултети забонҳои Осиё ва Аврупо – ҷои 2.

3) Аҳтамов Мансур, донишчӯи соли 5-и факултети муносибатҳои байналхалқӣ – ҷои 3.

ВАЗНИ +100 КГ

1) Муминов Усмон, донишчӯи соли 2-и факултети биология – ҷои 1.

2) Абдулҳалилзода Абос, донишчӯи соли 2-и факултети биология – ҷои 2.

Ёдовар мешавем, ки гӯштингирӣ дар Тоҷикистон варзиши оммавӣ ба ҳисоб меравад. Гӯштини дзю-до низ яке аз намудҳои варзиши маъмул аст, ки байни ду нафар бартаарафкунии мубоҳили дугарафа бо истифодаи усулҳои техникӣ бо шакли усулҳои зебогии худ дар байни мардуми мо ҳамчун бозии миллии хеле машҳур аст. Аз қадим то инҷониб ягон ҷорабиниҳои фарҳангии тоҷикон ба мусобиқаи гӯштингирӣ намегузаранд.

Таҳияи
Саидмуддин БОБОЕВ
мудирӣ кафедраи
тарбияи ҷисмонӣ

ДИПЛОМАТИЯИ ҲАМКОРӢ ДАР СОҲАИ ОБ

Дипломатияи ҳамкорӣ дар соҳаи об яке аз авлавиҷҳои сиёсати хориҷии ҚТ пазируфта шудааст. Зеро дар Концепсияи сиёсати хориҷии ҚТ, ки бо фармони Президенти ҚТ аз 27 январи соли 2015 тасдиқ шудааст, зикр мешавад: «Бино ба афзоиши аҳолии, тавсеаи масоҳати заминҳои кишоварзӣ, истифодаи ғайриқилонаи захираҳои оби, тағйирёбии иқлим ва мушкилоти муҳитистӣ, масъалаи норасогии оби тоза, баҳрабардорӣ аз рӯдҳои хурду бузурги фаромарзӣ ва дигар масъалаҳои вобаста ба об ба омилҳои таъсиргуздор ба низоми муносибатҳои байналмилалӣ табдил ёфтаанд. Дар ин самт, Осӣи Марказӣ аз минтақаҳои ҳассос ба шумор меравад. Тоҷикистон, чун кишвари дорони захираҳои фаровони об, ҷонибдори истифодаи одилона ва оқилонаи он захираҳои тавассути ҳамкории байналмилалӣ ва минтақавӣ мебошад ва татбиқи пайгириҳои дипломатияи ҳамкорӣ дар соҳаи обро ягона василаи ҳалли мушкилот дар ин самт меонад».

Воқеан, дар ҳудуди ҚТ беш аз 1300 кӯл, 10 обанбор ва дарёҳои Панҷ, Вахш, Кофарниҳон, Зарафшон, Сирдарё, Сурхоб, Кизилсу, Катасой, Дахонсой ва ғайра ҷойгир аст. Дар қисмати шимолии ҳудуди ҚТ дар масоҳати беш аз 192 км. дарёи Сирдарё ҷойгир аст. Оби дарёи Сирдарё дар ҳудудҳои ҚТ 1%, Ҷумҳурии Қирғизистон 78%, Ҷумҳурии Ўзбекистон 15% ва Ҷумҳурии Қазоқистон 6% истифода мешавад. Дар асоси яқҷояшавии обҳои дарёҳои Панҷ, Вахш ва Кофарниҳон беш аз 82,5% оби дарёи Амударё ташкил карда мешавад. Дар маҷмӯъ қариб 80% оби дарёи Амударё дар қаламрави ҚТ ташаққул меёбад ва ба воситаи қаламрави Ўзбекистон, ба сарҳади Афғонистон, баъдан бо қаламрави Туркманистон, билохир тавассути қаламрави Ўзбекистон ба баҳри Арал мерасад. Дарёи Зарафшон дар қисмати шимол-ғарбии ҚТ ҷойгир аст, ки ҳаҷми оби он 5,1 км³ ташкил менамояд, ки дар ҳудуди Тоҷикистон танҳо 3% оби ин дарё ва боқимонда дар ҳудуди кишвари ҳамсоя Ўзбекистон истифода мешавад.

Сарчашмаи асосии сарватҳои оби Тоҷикистонро пирахҳо, ки фарогири 8% ҳудуди кишвар мебошанд, ташкил медиҳанд. «Пирахҳои Тоҷикистон, ки сарчашмаи муҳими захираи оби минтақа мебошанд, ба андозаи сеяк кам шудааст ва аз 13 ҳазор пирах қариб як ҳазораш тамоман завол ёфтааст» [Ниг.: Эмомалӣ Раҳмон Ҳамкории фаромарзӣ дар соҳаи об унсурӣ калидӣ дар роҳи ноилшавӣ ва рушди устувор аст // Рӯзномаи «Ҷумҳурият», №198 (23279) 20 сентябри соли 2017. — С. 2.]. Вобаста ба талаботи Тоҷикистон дар дарёҳои он 12 иншооти неругоҳи барқӣ сохта шудаасту соҳтмони неругоҳҳои барқии Роғун ва Сангтӯда-2 идора дорад. ҚТ вобаста аз мавқеи ҷуғрофӣ, кишвари болооб чун Ҷумҳурии Қирғизистон дар минтақаи Осӣи Марказӣ ҳисоб мешавад, ки «аз 64 км³ оби дар ҳудуди ҚТ бавҷудодамада кишвари мо фақат 10-11 км³ онро истифода мебарад, ки ин 10% захираи умумии оби ҳавзро ташкил медиҳад». [Ниг.: Суҳанронии Президенти ҚТ Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конференсияи сатҳи баланд оид ба ҳамкорӣ дар

соҳаи об дар шаҳри Душанбе, 20 августи соли 2013 // Рӯзномаи «Минбари халқ», №34 (909) 22 августи соли 2013. — С. 2-4]. Воқеан, масъалаи об ва сарватҳои оби дар ҷомеаи ҷаҳонӣ яке аз масъалаҳои мубрам ва мураккаб ҳисоб мешавад, зеро имрӯз дар ҷаҳон беш аз 276 ҳазар дарёи байналмилалӣ мавҷуд аст, ки дар қаламрави 148 кишвар ва 40 ғоизаи аҳолии Замиро фаро мегиранд. Дар сайёра то ҳол беш аз 768 миллион нафар обро аз сарчашмаҳои хатарнок истеъмол намуда, ба 2,5 миллиард нафар шароити аввалияи санитарӣ дастрас нест. Дар Тоҷикистон танҳо 58,5% аҳолии кишвар аз сарчашмаҳои хушсифати оби нӯшоқӣ истифода намуда, қариб 30%-и онҳо шароити хуби санитарӣ доранд. [Ниг.: Суҳанронии Президенти ҚТ Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конференсияи сатҳи баланд оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи об дар шаҳри Душанбе, 20 августи соли 2013 // Рӯзномаи «Минбари халқ», №34 (909) 22 августи соли 2013. — С. 2-4].

Ҳамаи ин аз ҚТ ҳамчун иштирокчи муносибатҳои байналмилалӣ оби тақозо менамояд, ки оид ба масъалаи мазкур тадбирҳо андешад. Баъд аз сафари бобарор ва таъриҳии Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев ба Тоҷикистон боварии қомил дорем, ки мушкилот дар баҳши муҳити атроф, амният, дастрасӣ ба об, иқтисодиёт ва ғайра марҳила ба марҳила бо назардошти манфиатҳои ҳешу кишварҳои поёноб ва сайёра ҳалли хешро меёбад.

ҚТ аз лаҳзаҳои аввали истиқлолият то имрӯз дар сиёсати хориҷии ҳеш ба истифодаи оқилонаи захираҳои оби таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамояд. Чунинчи дар асоси пешниҳоди давлати Тоҷикистон қабул шудани қатъномаҳои СММ бо номҳои «Соли байналмилалӣ оби тоза — соли 2003», «Дахсолаи амалиёти байналмилалӣ «Об барои ҳаёт» — солҳои 2005-2015», «Соли байналмилалӣ ҳамкорӣ дар соҳаи об — соли 2013», «Дахсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор» — солҳои 2018-2028» далели ин гуфтаҳо буда, дар сатҳи ҷаҳонӣ пазируфта ва амалӣ шуда истодаанд. Дар натиҷаи чунин иқдомҳо, Дабири кулли СММ Шӯрои машваратӣ оид ба захираҳои об ва беҳдоштро таъсис

дод. «Дар асоси ин ташаббусҳо дар асоси Қатъномаи Маҷмаи Умумии СММ ва ҳамкорӣ ба ниҳодҳои он дар шаҳри Душанбе ҷорабинҳои зиёде, аз ҷумла, Форуми байналмилалӣ оби тоза (августи соли 2003), Конференсияи байналмилалӣ оид ба ҳамкории минтақавӣ дар ҳавзаҳои дарёҳои фаромилӣ (30 майи соли 2005), Конференсияи байналмилалӣ оид ба хоҳиш додани офатҳои табиӣ марбут ба об (соли 2008) [Ниг.: Ҳамроҳон Зарифӣ. Тоҷикистон ва масоили глобалии ҷаҳони муосир // Маҷаллаи «Сиёсати хориҷӣ», №2, 2012, Душанбе. — С. 3-18.], Конференсияи байналмилалӣ сатҳи баланд оид ба шарҳи фарогири иҷрои «Дахсолаи байналмилалӣ амалиёт «Об барои ҳаёт», солҳои 2005-2015» (8-10 июли соли 2010), Конференсияи байналмилалӣ сатҳи баланд барои ҳамкории дар соҳаи об (20-22 августи соли 2013, бо ширкати 1400 нафар намояндагони воломақом аз 70 кишвари ҷаҳон, 20 созмони ҷаҳонӣ минтақавӣ), Симпозиуми байналмилалӣ «Таъмини дастрасии умум ба об ва беҳдошт» (9-11 августи соли 2016, бо ширкати 500 нафар меҳмон аз 90 кишвар, намояндагони 47 созмони ҷаҳонӣ минтақавӣ) баргузори гаштанд. ҚТ ҳамчун субъекти ҳуқуқи байналмилалӣ оби пайваста талош дорад, ки истифодаи захираҳои оби дар сайёра оқилона, одилона ва ҷавобгӯ ба талаботи башариат бошад. Дар ин бахш, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти ҚТ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон «пешниҳодҳои оид ба бабули Конвенсияи байналмилалӣ оид ба об, ташкили ҳамкории дар соҳаи об, Консорсиуми байналмилалӣ оид ба истифодаи оби кӯли Сарез, гузаронидани экспертизаи фарогири низоми истифодаи об, инфраструктураи обёркунанда ва экологияи минтақа аз минбарҳои созмонҳои ҷаҳонӣ гуногун ба ҷомеаи ҷаҳонӣ манзур карда бошад ҳам» [Ниг.: Ҳамроҳон Зарифӣ. Тоҷикистон ва масоили глобалии ҷаҳони муосир // Маҷаллаи «Сиёсати хориҷӣ», №2, 2012, Душанбе. — С. 13], вале ҳалли қатъии онҳо аз ҷомеаи инсонӣ ва ниҳодҳои байналмилалӣ тадбирҳои заруриро фаълро тақозо дорад. Кишварҳо нақши калидиро дар эҷод ва татбиқи маъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар баҳши истифодаи обҳои фаромарзӣ доро мебошанд. Имрӯз, кишваре мавҷуд нест дар таҳия, қабул ва татбиқи санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ оби саҳм надошта бошад, зеро таъриҳи инсоният дар қарни XX ва ибтидои XXI шохид аз он буд, ки «муҳолифат ва бахшо дар робита бо зарурати ғунҷонидани намудҳои фаъолияти давлат дар дарёҳои фаромарзӣ ба вучуд меояд» [Ниг.: Мирзоев А.М. Ҳуқуқи байналмилалӣ оби: Воситаи таълимӣ. — Душанбе: ДМТ, 2016. — С. 102], ки чунин вазъ ба раванди муътадилӣ муносибатҳои байналмилалӣ таъсири манфӣ гузоштааст.

Мисол, беш аз 60% низоъҳо дар баҳши об оид ба масъалаи миқдори об, беш аз 30% оид ба сохтани иншоотҳо, плотина, неругоҳи барқӣ, обёрӣ ва 3% оид ба

Маҳмадёр РАҶАБОВ
мудирӣ кафедраи ҳуқуқи
байналмилалӣ
E-mail: rajabov.m.1973@mail.ru

сифати об дар сайёра ба вуқӯъ омадаанд [Ниг.: Латув В. Проблемы регулирования использования водных ресурсов // Обозреватель, №1, 2008. — С. 11].

Воқеан, ширкати давлат дар муносибатҳои байналмилалӣ оби бисёр нозук ва мураккаб аст. Зеро бе созишу ҳамкорӣ ва манфиати тарафайн роҳандозӣ кардани он ба истиқлолияти сиёсии давлат, амнияти тарафайну муҳити атроф, дастрасӣ ба об ҳатро эҷод менамояд.

Табиат ва сифатҳои табиӣ об ҳамчун объекти танзими ҳуқуқи байналмилалӣ ба ширкати давлат дар ин муносибатҳо таъсиргуздор аст. Зеро дигар сарватҳои табиӣ, аз қабилӣ нефт, газ, ангиштсанг ва ғайра имкони интиқолро доранд, вале об на ба ҳайси объекти интиқол дастрас аст.

ҚТ баҳри рушди устувори кишвар ва таъмини зиндагии шоистваи мардум тибқи Оинномаи СММ ва муқаррароти ҳуқуқи байналмилалӣ барои истифодаи сарватҳои табиӣ худ, аз ҷумла захираҳои оби қаламраваш ҳуқуқи қомил дорад ва онро бо назардошти манфиатҳои муштараки минтақавӣ ва бар поёи принципҳои некухамсоягӣ, эҳтиром ва дарки воқеи манфиатҳои мутақобила, муқолама ва ҳамкорӣ дар ҳалли мушкилоти мавҷуда амалӣ менамояд ва чун кишвари болооб ва манбаи асосии ташаққули захираҳои оби Осӣи Марказӣ, ҳеч гоҳ барои таъмини минтақа бо об монеа эҷод намекунад ва накардааст.

Президенти ҚТ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон пайвасти иброд мекӯяд: «Тоҷикистон ҳеҷ гоҳ дар масъалаи истифодаи захираҳои обу энерҷӣ барои кишварҳои минтақа мушкилӣ эҷод накардааст».

Воқеан, таҳия ва татбиқи сиёсати хориҷии муваффақ дар замони Истиқлолияти давлатии ҚТ бо номи фарзанди фарзонаи миллати тоҷик, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон саҳт марбут аст, ки ба ҳайси шахсияти байналмилалӣ имрӯз дар сатҳи давлат, минтақа ва ҷаҳон пазируфта шудааст. Барои ҳар як тоҷику тоҷикистонӣ мояи ифтихору ибрат аст, зеро воқеан: «Шахсият ҳаст, ки давлатро (миллатро) дар баҳри пурталотуми ҳаёти сиёсӣ, мушкилоти иқтисодӣ-иҷтимоӣ, таҳдидҳои ҳарбӣ, ҳучумҳои фарҳангҳои бегонагон ба соҳили мурод мебарад. ... Барои миллати тоҷик чунин шахсият баъд аз ҳазор сол насиб гаштааст» [Ниг.: Ятимов С. Субъекти сиёсӣ ва амнияти миллӣ // Рӯзномаи «Тоҷикистон», №7 (1257), 14 феввали соли 2018. — С. 12-14].

Имрӯз ин воқеиятро дар нақши ду сарвар, ки дар ҳушнудии ду халқ саҳм гузоштанд, дидан мумкин аст, ки барои ҳама шахсони «гӯшбақимор»: «Дигар масъалаи ҳалношуда нест» иброд доштанд.

СОЛИ РУШДИ САӢӢХӢ ВА ХУНАРҲОИ МАРДУМӢ

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҚТ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2018-ро «Соли рушди сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ» эълон намуданд. Ин ташаббус боис гардид, ки тамоми аҳолии кишвар ба ин масъала таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуданд. Дар шаҳри деҳоти ҷумҳуриамон бештари оилаҳо оилаҳои хунарманду пешбарандаи хунарҳои мардумӣ мебошанд ва аз ин ҷост, ки соли 2018 ба ин соҳаи ҷамъиятӣ бахшида шуд. Ин ду соҳа ба ҳам хеле наздиканд. Алоқамандии онҳо дар он зоҳир мегардад, ки хунарҳои мардумӣ яке аз заминаҳои рушди сайӢхӣ ба шумор меравад. Хунарҳои миллии тоҷикон дар олами фарҳангу тамаддун нуфузи зиёд доранд ва дар навбати худ сайӢхӣ муаррифғари хунарҳои мардумӣ ба оламиён мебошад.

Мақсад аз эълон гардидани Соли рушди сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ ин пеш аз ҳама:

1. Бехтар намудани сатҳи зиндагии аҳолии кишвар, бахусус сатҳи зиндагии хунармандони мардумӣ;
2. Боло бардоштани иқтисодӣ мамлакат маҳз тавассути ин соҳаҳо;
3. Баланд бардоштани ҳувияти миллӣ ва ҳештаншиносӣ, эҳсоси эҳтиром ба хунарҳои мардумӣ;
4. Муаррифғии таъриху фарҳанг, анъанаҳои миллӣ, хунарҳои мардумӣ ва табиати кишвар маҳз тавассути сайӢхӣ;
5. Шиносмаӣ ва омӯзонидани ҷавонону наврасон ба хунарҳои қадимаи миллӣ дар асоси принципи навсозии

он мебошад.

СайӢхӣ раҳпаймоии муваққати одамон ба дигар кишвар ё ин ки ба дигар минтақа аз маҳалли зисти доимӣ аст, ки мақсади он сайру сайӢхат, истироҳат, солимгардонӣ, шиносӣ бо фарҳанг, таърих, табиат, анъанаҳои миллии дигар манотик ва ғайра бе машғул шудан ба фаъолияти корӣ мебошад. Мувофиқи маълумотҳои оморӣ соли 2017 зиёда аз 350 ҳазор нафар аз 113 мамлақати ҷаҳон аз Тоҷикистони зебоманзарамон боздид ба амал оварданд, ки нисбат ба соли гузашта 47385 нафар зиёд мебошад. Аз ин ҳисоб ба иқтисодӣ кишвар қариб 180 млн долларӣ амриқой ворид гаштааст. Туризм ба яке аз соҳаҳои сердаромади иқтисодӣ ҷаҳон табдил ёфта, моро низ зарур аст ба рушду тақмили соҳаи номбаршуда дар мамлақатамон чидду қаҳд намоём. Тибқи маълумоти мутахассисони ҷаҳонӣ, туризм соҳаҳои фоидаовар ба ҳисоб рафта, аз ҷиҳати даромаднокӣ баъди истехсоли нафт ва доруворӣ дар ҷои сеюм қарор дорад. Боиси ифтихору сарфарозист, ки кишвари азизамон Тоҷикистон дорои иқтисодӣ бузурги сайӢхист ва маҳз ба ҳамин хотир мо бояд рушди мунтазами онро таъмин намоём.

Баҳри тараққиғи соҳаи сайӢхӣ дар Тоҷикистон инҳоро бояд ба назар гирифт:

1. Таъсисдиҳии инфраструктураҳои зарурӣ;
2. Бехтар намудани сатҳи хизматрасонӣ дар соҳа;
3. Ба воситаи ВАО (телевизион, радио, вебсайтҳо, рӯзномаву маҷаллаҳо ва ғ.)

ҷалби бештари сайӢхони мамотики дунё;

4. Ташкил намудани клубҳо ва барномаҳои мушаххаси сайӢхӣ.

ҚТ барои тараққиғи додани соҳаи сайӢхӣ якҷанд имкониятхоро фароҳам овардааст, аз ҷумла низоми соддакардашудаи раводид (виза) барои шаҳрвандони 80 давлати ҷаҳон, аз пардохтҳои андозу гумрукӣ озод гардидани воридоти таҷхизот ва масолеҳи сохтмон барои иншоотҳои сайӢхӣ, аз пардохти андоз аз фоида озод гардидани ширкатҳои сайӢхӣ дар панҷ соли аввали фаъолият ва ғ.

Хунарҳои мардумӣ (миллӣ). Имрӯз хунарҳои мардумӣ яке аз соҳаҳои раванқалаб ба шумор рафта, тақомул

2. Ташкил намудани озмуну олимпиадаҳои мунтазам оид ба ин соҳа;

3. Ташкили барномаҳои хатсайрҳои сайӢхӣи ҷавонону наврасони ба ин соҳа шуғлварзидаи стода;

4. Тавассути ВАО (телевизион, радио, маҷаллаву рӯзномаҳо, веб-саҳифаҳо ва ғ.) ҷалб намудани ҷавонону наврасон ба омӯзиши хунарҳои милливу мардумӣ;

5. Таъсис додани корхонаҳои хунарҳои мардумӣ ва ҷалби хунармандони милливу мардумӣ.

Хунару хунармандии мардуми тоҷик хеле зиёд ва гуногунранганд. Ягон гӯшаву қанори Тоҷикистон нест, ки хунарманда ва ё хунаре аз гузаштаи фарҳангу тамаддуни

Шоҳруҳон БАРОТОВ
донишҷӯи соли 1

хунарҳои миллиамон бетараф набошем ва кӯшиш ба харч диҳем, то ки ин хунарҳои мардумиву қадимаи халқи тамаддунофарамон аз байн наравад ва рушду нумӯи бетаваққуф дошта бошад.

Сиёсати пешгирифтаи Пешвои муаззми миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ташаккули шуури нави таърихӣ фарҳангии ҷомеа ва баланд бардоштани сатҳи иқтисодӣ милли бо эълон қардани соли 2018 Соли рушди сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ басо муҳим ва инсонпарварона буда, дар пайравии Пешвои миллат бояд, ки хар яки мову шумо низ кӯшиш ба харч диҳем, то ки рушди ин ду соҳаи муҳим (сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ) таъмин гардад. Тавре Пешвои миллат иброз доштанд: «Танҳо бо сабру таҳаммул, иродаи мустақкам, иттиҳодсарҷамъӣ, саъю талоши ахлона, захиати содиқонаву софдилона, масъулияти баланд ва ташаббусҳои созанда мо метавонем ба ҳадафҳои дар наздамон қарордошта муваффақ шавем ва ҳамаи нақшаву барномаҳои қабулкардаамонро амалӣ намоём».

Хулоса, эълон гардидани соли 2018 ҳамчун Соли рушди сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ басо муфид ва муҳим буда, дар таъмини сатҳи некуаҳволии мардуми кишвар ва ҳештаншиносиву ҳудогоҳӣ таъсири амиқи ҳудро мегузорад. Бо густариш ёфтани дӯстӣ миёни Тоҷикистон ва Ёзбекистон метавон гуфт, ки ин соҳаи муҳими кишвар беш аз пеш рушд хоҳад қард.

додани он боиси баланд гаштани сатҳи зиндагии мардуми кишвар, махсусан сатҳи зиндагии хунармандони мардумӣ мегардад ва эҳсоси ҳештаншиносиву ватандорӣи ҷавонону наврасонро боло мебарад. Бо эълон гардидани соли 2018 ҳамчун Соли рушди сайӢхӣ ва хунарҳои мардумӣ марҳалаи нави рушду нумӯи ин ду бахши ба ҳам алоқаманду судовар фаро расид. Ба андешаи ақсарият ва банди, ин иқдоми наҷиб ба рушди хунарҳои милливу мардумӣ тақони чиддӣ бахшида, дар ривочу раванқ ва муаррифғии санъати хунармандӣ ва фарҳанги миллӣ нақши амиқи ҳудро хоҳад гузошт.

Баҳри боз ҳам ривоч додани соҳа зарур аст, инҳо ба назар гирифта шаванд:

1. Таъсиси коллеҷҳову муассисаҳои хунарҳои милливу мардумӣ;

миллат надошта бошад ва сайӢхеву меҳмоне аз он лаззати маънаӣ набардошта бошад. Ҷуноне ки гуфтем, хунар ва касбу қори мардумии тоҷикон хеле зиёданд ва дар қатори онҳо хунарҳои миллии адрасбофӣ, атласбофӣ, абрешимбофӣ, алоҷабобӣ, бофандагӣ, гачқорӣ, гахворасозӣ, гулдӯзӣ, гилембофӣ, гулобқашӣ, гӯшворасозӣ, дегдонсозӣ, дуредгарӣ, дӯғқашӣ, заргарӣ, зардӯзӣ, қандақорӣ, кафшдӯзӣ, шишагарӣ, шонасозӣ, қулолгарӣ, қадокгарӣ, қолинбофӣ, мисгарӣ, наботпазӣ, наққошӣ, оҳангарӣ, паловпазӣ, пӯстиндӯзӣ, рехтагарӣ, сабадбофӣ, собунпазӣ, сӯзанидӯзӣ, табақтарошӣ, танӯрсозӣ, хаймадӯзӣ, халвогарӣ, чармгарӣ, ҷувозқашӣ, ҷӯроббофӣ, шамшерсозӣ, қордсозӣ, ҷӯянгарӣ, ҷомадӯзӣ ва ғайраҳо мебошанд. Бояд хар яки мову шумо нисбат ба

НЕЪМАТ АБДУЛЛОЕВ:

Тавре хонандаи заки огаҳи дорад, хар шумора бо дастури идораи рӯзнома бо устодони собикадори факултет суҳбат меороем, ки фишурдаи онро пешкаши хонанда месозем.

Ин шумора саҳифаи мусоҳибаи рӯзномаи хондани "Минбари ҳуқуқшинос" ба олими варзида, устоди ҳуқуқшиносони тоҷик, номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ, яке аз саромадони кафедраи мазкур Абдуллоев Неъмат Абдуллоевич бахшида мешавад.

- Устоди азиз! Нахуст Шу-

моро бо омадани фасли зебон баҳор ва чашни байналмилалии Наврӯз табрик менамоем.

- Ташаккури зиёд. Шумо ва дар симои Шумо, идораи рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос", устодону кормандон ва донишҷӯёни факултету донишгохро табрик менамоем.

- Устоди арчманд, саравал мехостем бидонем, ки қадами аввалини Шумо расидан ба мақоми "Устоди ҳуқуқшиносони тоҷик" аз кучо оғоз гардид?

- Ташаккур! Лутф мекунед шогирд. Ман акнун

фаҳмидам, ки устоди ҳуқуқшиносони тоҷик хастам (механдад, — С.И.). Соли 1961, баъд аз анҷоми хизмати ҳарбӣ ҳуҷҷатҳои маро қабл аз ду-се моҳи имтихони давлатии дохилшавӣ ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленин (айни ҳол ДМТ) факултети ҳуқуқшиносӣ ирсол намуданд. Дар он солҳо имтихони умумӣ қорӣ буд ва супоридани ин имтихон шахсан барои ман, ки наваз аз хизмати ҳарбӣ баргашта будам бениҳоят мушкил буд. Бо ҳамин як мушкилӣ ва сахтиҳои зиёд ман имтихони давлатии қабулро супорида, соли 1961 донишҷӯи соли аввали факултети ҳуқуқшиносӣ гардидам. Он рӯзҳо ҳеҷ аз ёд намераванд. Донишҷӯи чунин даргоҳи бузург будан бароям ифтихор буд, ҳафт ва хоҳад монд.

- Аз ҷумлаи устодон кихо ҳамсабақони Шумо буданд?

- Ҳамсабақони банди зиёд буданд. Аз ҷумла, дӯсти ман, устоди гиромӣ, академик Тохир Фозилов яке аз ҳамсабақони ман буд, ки имтихони қабулро бо ӯ якҷоя супорида будем. Даврони ҳаёти донишҷӯиро низ бо ҳам пушти сар намудаем. Бо Тохир Фозилов давраҳои хуберо гузарони-

даем. Давраи донишҷӯии мо бисёр серташвиш буд, махсусан рӯзҳое, ки мо ба пахтачинӣ мерафтем. Аммо ба ҳамаи ин сахтиҳо нигоҳ накарда, пайваста дар пайи ҷустани дониш будем. Тохиров Фозил бехтарин дӯст ва ҳамсабақи ман буд, ки имрӯз ба унвони пуршарафи академикӣ расидааст.

- Устоди азиз, дар тӯли панҷ соли таҳсил аз қадом фан Шумо баҳои манфӣ гирифтаед?

- Дар тӯли таҳсил дар факултет танҳо як баҳои

қаноатбахш гирифта будам, ки он аз фанни мақомоти хифзи ҳуқуқ буд, фанне, ки имрӯз ҳудум дарс медиҳам (механдад, — С.И.). Дар он солҳо ин фан "Ташкили суд ва прокуратура" ном дошт. Аз сабабе ки қариб кулли устодони мо русзабон буданд ва дарсҳо пурра бо забони русӣ мегузашт, ман забони русиро хуб намедонистам. Аз ин лиҳоз устодам барои ман баҳои қаноатбахшро сазовор донист. Аммо баъдан ман ин баҳоро аз сари нав супорида, ислоҳ кардам ва факултетро бо дипломи аъло хатм намудам.

РУШДИ «ИҚТИСОДИ САБЗ» – МАҚСАДИ АСОСИИ ДУ ҲАМСОЯ

Дар Паёми худ Президенти ҚТ, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ рӯзи 22-юми декабри соли 2017 баён намуданд, ки Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ яке аз кишварҳои татбиқкунандаи «иқтисодиёти сабз» махсуб ёфта, аз лиҳози истифодаи манбаъҳои таҷдидшавандаи энергия дар қатори шаш мамлақати пешсафи сайёра қарор дорад, зеро 98 фоизи барқ тавассути нуругоҳҳои барқӣ обӣ истеҳсол мешавад. Дар Осиёи Марказӣ, мисли дигар минтақаҳои ҷаҳонӣ, манбаи асосӣ ва зиёди истеҳсоли қувваи барқ ба стансияҳои гармидиҳии барқӣ (70%) рост меояд, ки ҳамаҷола миллионҳо тоннаи газ карбонатро ба муҳити атроф паҳн менамоянд. Минтақаи мазкур дорои имкониятҳои бузурги манбаъҳои обӣ мебошад ва дар шароити имрӯза танҳо 10%-и он истифода мешавад. ҚТ дорои имконияти солонаи захираҳои барқӣ обӣ зиёда аз 527 млрд. кВт соатро ташкил медиҳанд, ки талаботи ҳозираи қулли мамлақатҳои Осиёи Марказиро се маротиба зиёд қоне мегардонад.

Масъалаи «иқтисоди сабз» дар конференсия байналмилалӣ, ки соли 1992 дар Бразилия ва 2002 дар маркази Африқои Ҷанубӣ оид ба рушди босуботи иқтисодӣ ва ҳифзи муҳити зист баргузор гардид буданд, бардошта шуд. Сабаби рӯ овардани ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ин намуди иқти-

содиёт ба он алоқаманд аст, ки аз рушди «иқтисоди сабз» ҳалли масъалаҳои зиёди иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ вобаста мебошад. Ин ҳолатро мо дар тағйиротҳои қуллии иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангии асри XX ва аввали асри XXI дида истодаем.

Имрӯз дар иқтисодиёти ҷаҳонӣ вожаҳои «иқтисоди сабз», «муҳити зист ё экология», «саноати сабз» ва сеъи истифода мешавад. Агар то ин муддат проблемаи асосии башариат ин аз байн бурдани ҷанги ҳастай бошад, пас, ҳоло дар радиҳои аввал олимони ва мутахассисони проблемаҳои экологӣ, «иқтисоди сабз», дигар гурӯҳи олимони проблемаҳои демографӣ, инчунин проблемаҳои қашоқӣ, қафмондагӣ ва ғайраро меуздоранд.

«Иқтисоди сабз» пеш аз ҳама барои истифодаи самараноки он захираҳо, ки дар шароити муосир ба нестшавӣ расидаанд (нефт, газ) ва самаранок истифода бурдани захираҳои алтернативии барқароршаванда (обӣ, офтобӣ, шамолӣ), нақлиёти бо қувваи барқ ҳаракаткунанда, сӯзишвории биологӣ ва монанди онҳо нигаронида шудааст.

Инкишоф ва рушди ояндаи иқтисоди ҷаҳон аз энергияи барқароршаванда вобастагии зиҷ дорад. Чунки энергия омилҳои муҳимми таъмин намудани таракқиёти босуботи иқтисодиву иҷтимоӣ, ташаккули «иқти-

соди сабз», ҳифзи муҳити зист, пешгирии офатҳои табиӣи вобаста ба тағйирёбии иқлим ва коҳиши партовҳои гази карбонат мебошад.

Яъне барои гузариш ба «иқтисоди сабз» моро зарур аст, ки давраи тӯлонии бунёд, дигаргунсозӣ, таҷдиди нуругоҳҳои пештар сохташуда ва навро сармоягузорӣ намоем. Солҳои наздик масъалаи «иқтисоди сабз» на танҳо дар кишвар, балки дар тамоми минтақаи Осиёи Марказӣ ва берун аз он ба сафи аввал мебарояд. Барои ҳалалдор нагардидани муҳити зист дар минтақаи Осиёи Марказӣ Ҷанубӣ сохтмони хатти минтақавии интиқоли барқ аз ҷиҳати экологӣ тоза КАСА-1000 ба масофаи 252 километр ва ба маблағи 2,2 миллиард сомонӣ оғоз гардидааст, ки он шабақаҳои барқӣ Тоҷикистону Қирғизистонро бо дигар кишварҳои минтақа – Афғонистон ва Покистон пайваст намуда, имкониятҳои васеи ҳамкориҳои иқтисодӣ бо ин давлатҳоро оид ба содироти энергия аз ҷиҳати экологӣ тоза мусоидат мекунад. Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон, мухтарам Шавкат Мирзиёев дар сафари давлатии худ ба ҚТ дар таърихи 9-10 марти соли 2018, дар суҳбатҳои худ қайд намуд, ки соли оянда дар мамлақаташон то 32% аз истифодаи қувваи барқӣ муқарарӣ ба қувваи барқӣ обии «сабз» меуздоранд.

Ситора РИЗОЕВА
дотсенти кафедраи ҳуқуқи
соҳибқорӣ ва тиҷорат

Ин миқдор қувваи барқро онҳо аз ҚТ бояд гиранд. Боварии комил дорем, ки баъди сафари давлатии Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон ба Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳаи «иқтисоди сабз» боз ҳам инкишоф меёбад. Зеро «иқтисоди сабз» омилҳои асосии инкишофи ҷомеаи бунёд ва таҷдиди нуругоҳҳои барқӣ-обӣ, истеҳсоли энергия аз ҷиҳати экологӣ «сабз», сохтмони даххо корхонаҳои хурду бузург, бунёди ҳазорҳо ҷойҳои кории «сабз», истеҳсоли маҳсулоти «сабз» ва дар ин асос баланд шудани сатҳи зиндагии аҳолии ҷумҳурӣ ва минтақа, паст шудани сатҳи камбизоатӣ дар ин кишварҳои минтақаро таъмин менамоянд.

ГУЛГАРДОНӢ ДАР НАВРҮЗ

Сомонҷон ҲАБИБОВ
донишҷӯи соли 2 (ИДХ)

Роҷеъ ба таърихи пайдоиши баргузориҳои ин ҷашни қуханбунёд дар сарчашмаҳои таърихӣ адабӣ ва бадеӣ маълумотҳои зиёд зикр гаштаанд, ки донишмандони тоҷик хориҷӣ дар асоси онҳо мақолаву рисолаҳои арзишманд таълиф намудаанд. Маълумотҳои мустақим ва пураҳамиятро дар «Шохнома»-и Фирдавӣ, «Наврӯзнама»-и Умари Хайём, «Осор-ул-боқия»-и Берунӣ, «Зайн-ул-ахбор»-и Абулсаиди Гардезӣ, «Ал-маҳсин вал азод»-и Кисравӣ ва ҷаде дигар метавон пайдо кард, ки ба иттифок Ҷамшеди пешдодиро бунёдгузори

ҷашни Наврӯз хондаанд.

Ин ҷашни фархунда якҷанд анъанаҳои ба худ хосро доро мебошад. Яке аз онҳо, ки асосан миёни кӯдакон машҳур аст, «Гулгардонӣ» мебошад. Дар омад-омади ҷашни Наврӯз пеш аз ҳама бачагон бо иҷрои анъанаи гулгардонӣ аз расидани ин ҷашни гулафрӯз ҳамагонро мужда медиҳанд.

Онҳо як ё ду ҳафта қабл аз Наврӯз гурӯҳ-гурӯҳ шуда, ба кӯҳу пуштаҳо рафта, гулҳои баҳорӣ: бойчечак, сиёвуш ва гули зардакро ҷида, хона ба хона гашта, ба мардум сурудҳои муждаи омадани Наврӯзро мерасонанд. Соҳибхонаҳо гулҳоро бӯй кашадаву ба ҷашм мепоянд ва ба бачаҳо ҳадя медиҳанд.

Фасли Наврӯз омаду сахро ҳама шуд лолазор, Шодмонӣ дар дили пиру ҷавон шуд барқарор. Ҷашни Наврӯзро дар адабиёт қариб ҳамаи шоирони классики форсу тоҷик васф намудаанд. Имрӯз ҳам тамоми шоирони муосирӣ мо дар васфи Наврӯз эҷод менамоянд. Наврӯз аз маъруфтарин ва маҳбубтарин ҷаш-

ҳои мардумӣ тоҷик ва дигар халқҳои ориёӣ ба шумор меравад. Наврӯз ҷашнест, ки муносибати мардум боз ҳам самимӣ гардида, зану мард ва ҳам пиру ҷавон гирд меоянд, шодио хурсандӣ мекунанд, лаззати эстетикӣ мебаранд, ёдоварӣ аз рӯзҳои неки гузашта менамоянд. Оини гулгардонӣ дар наврӯз нишонаи самимияти мардум ва дӯстӣ миёни онҳост. Хангоми амалӣ намудани ин оинамонро ба дӯсту душман ҷудо накарда, балки ба назди хонаи ҳама новобаста аз дӯстӣ ё душманӣ бо он гул, махсусан гули сиёвушро мебаранд, ки ин сабаби таҳкими дӯстӣ миёни онҳо мегардад.

НАВРҮЗИ ХУҶАСТА-
ПАЙ ҲУМОЮН БОД!

НАВРҶЗ – ҶАШНИ ТАЪРИХИИ ТОҶИКОН

Нурмуҳаммад ЮНУСЗОДА
донишҷӯи соли 2

Наврӯз яке аз қадимтарин ҷашнҳои халқи тоҷик ба шумор меравад. Тавре дар адабиёти таърихӣ омадааст, аввалин касе, ки ин идро ҷашн гирифт, яке аз подшоҳони форс бо номи Ҷамшед буд.

Мутобиқи тақвими аҷдодиамон ва низоми ҳаракати сайёраҳо 21-уми март шабу рӯз баробар шуда, рӯзи аввали баҳор, рӯзи кишти кори деҳқон оғоз меёбад. 19 феввали соли 2010 Наврӯз бо қарори Маҷмаи Умумии СММ ба як иди ҷаҳонӣ таъин ёфт. Наврӯз ба унвони иди баҳор ва эҳёи табиат дар кулли кишварҳои Осиёи Марказӣ ҷашн гирифта мешавад.

Калимаи «Наврӯз» маънои «Рӯзи нав»-ро дорад. Ин иди баҳор, рӯзи якуми соли нав ва омад-омади баҳор мебошад. Дар ҳар як навоҳӣ ин идро одамон бо расму одатҳои гуногун ҷашн мегиранд. Ҳоло дар Тоҷикистон асосан Наврӯзро аз санаи 21 то 24-уми март ҷашн мегиранд. Қадимтарин манбаи иди Наврӯз китоби муқаддаси зардуштиён «Авесто» мебошад. Мувофиқи он таърихи ҷашни мазкур ба ҳазораи сеи то мелод рост меояд. Мувофиқи «Шоҳнома» ин ид бо шоҳигарии Ҷамшед пайвастагӣ дорад.

Тавре маълум аст 21 март шабу рӯз баробар шуда, ба 12 соати тақсим мешавад. Вақте Ҷамшед тахти тиллогини худро сохт (якумин тахтро дар таърих ӯ сохиб буд) дар вақти баромадани офтоб онро болои қӯҳи баланд гузошт. Нурҳои офтоб ба тахти тиллоии ӯ бархӯрда чунон ҷилва доданд, ки равшани он ба монанди равшани офтоб буд. Ин рӯзро Наврӯз номиданд ва ҳамчун аввалин соли нав ҷашн гирифтанд. Дар «Наврӯзнама» гуфта шудааст, ки Ҷамшед ин рӯзро Наврӯз номида, ба расму оин дохил кард. Шоҳону

зардуштӣ ва ислом рақами 7-ро ҳамчун рақами муқаддас мешуморанд.

Ҳафтсин. Яке аз анъанавҳои наврӯзӣ ин хони 7 син мебошад. Ҳафтсин ин ҳафт номгӯи чизҳои, ки аввали номи онҳо бо ҳарфи «С» (син) сар мешаванд. Ба инҳо дохил мешаванд: сир – рамзи саломатӣ; себ – рамзи зебогӣ ва саломатӣ; сабзӣ – рамзи сабзиши табиатро дорад; санҷид – рамзи ошиқӣ; сирко – рамзи ҷурҷурӣ ва хирадмандӣ; суманак – рамзи нерумандӣ ва боварӣ; сипанд.

Ба ғайр аз инҳо дар дастархон аксар вақт китоби

маводи рӯи дастархонест, ки аввали номи онҳо бо ҳарфи «Ш» (шин) оғоз меёбад. Ба онҳо дохил мешаванд: шакар; шона; шамъ; ширинӣ; шарбат; ширбиринҷ; шир.

Орзуву омоли мардум танҳо шифохатан бо хондани суруду таронаҳо ва рубоӣҳо, балки тавассути иҷрои амалҳои суннатӣ, расму оин ва инчунин дар сурати ашё, ҷовварон, меваҳои гуногуно, ранго, аносири табиат ва амсоли инҳо дар шакли рамз ё самбулҳо низ баён мегарданд. Ҳар як ҷашну маросими тоҷикон милоли рамзу маъниҳои нухфта, розҳои

ад. Масалан, хангоми тахвили сол либосҳои сафед ба бар мекарданд. Дар рӯи суфраи наврӯзӣ шакар, шир, мост ва хӯрокҳои аз шир биринҷ таҳияшуда мегузоштанд. Аз гӯшти ҷовварон, асосан, мурғ ва мохиро рӯи дастархон мениҳоданд, ки сафед ранг ҳастанд. Дар ин суфраи идона, инчунин себу сир ва санҷид ҳам ҷойгир мешуданд, ки дарунашон сафед мебошад.

Чун Наврӯз пешонаи фасли баҳор аст, мардуми қӯҳистон асосан дар айёми Наврӯз шурӯъ ба корҳои кишоварзӣ ва зироаткорӣ мекарданд. Рамзи баракату фаровонӣ дар шаклҳои мухталиф дар фарҳанги мардуми тоҷик мунъақис гаштааст. Занҳои тоҷик хангоми пухтани ғизои наврӯзӣ санҷаҳо ба дег меандозанд, ки рамзи фаровонӣ ва файзу баракат ба шумор меравад. Дар бисёр ҷойҳо ба дег суманак ба ҷои санҷаҳо 7 дона чормағз меандохтаанд.

Хӯрокҳои анъанавии наврӯзӣ тоҷикон аслан ғизоҳои янд, ки аз анвои ғалладона пухта мешаванд. Чунончи, дар ноҳияи Ҳисор аз гандуми қӯфта, нахӯд, лубӣ ва баъзе ғиёҳҳои хуштам ба монанди райҳон, пудина, шулха, ҷафари, пиёз ва ғайра гандумкӯча мепазанд, ки онро дар дигар минтақаҳо далда (Кӯлоб), кашк (Ягноб), бон (Бадахшон) гуча (дар Панҷакент) ва ғайра меноманд. Хӯроки мазкур, ки асосан аз ғиёҳҳои таҳия мегардад, рамзи фаровонии ҳосили кишоварзӣ дар соли нав ва инчунин ғизои солимиро ифода мекунад.

Рӯзи Наврӯз дар бисёр манотиқи тоҷикишино дегҳо пур карда, оши палла ва гандумкӯча мепӯхтанд ва бо ин амал онҳо орзу мекарданд, ки тамоми сол серию пурӣ ва пурфайзу баракат бошад.

одамон ин идро ҷашн мегиранд.

Дар ин маросими халқӣ мардум бузқашӣ, пойга, гӯштингирӣ, ланқабозӣ, тухмзанак, аргамчинбозӣ мекунанд. Ҳамчун қоида дар Наврӯз ду намуди дастархон оро дода мешавад: «Ҳафтсин» ва «Ҳафтшин». Дар алифбои форсӣ «Син» ва «Шин» ҳарфҳои «С» ва «Ш» мебошад. Дар дини

Қуръон ва «Шоҳнома» лида мешавад. Умуман инҳо аз урфу одати ҳар миллат вообаста мебошад. Ҳар як давлат урфу одати худро дорад. Бинобар ин ба ҷои ҳафтсини номбаршуда дигар чизҳои низ дар дастархон дидан мумкин аст.

Ҳафтшин. Ба ғайр аз ҳафтсин дар дастархони наврӯзӣ ҳафтшинро низ менаманд.

Ҳафтшин ин он номгӯи

таърихию асолирии бостонӣ ва мазмунҳои печидани ҳаёти мебошанд.

Мардуми тоҷик дар гузашта ранги сафедро ҳамчун рамзи покиву беолоишӣ, сулҳу осоиштагӣ, осмони соф ва қушоиши қор шумурда, дар интиҳоби ғизову ашё ва либоси ороиши хона ба он афзалият медоданд. Ниёгони тоҷикон қӯшиш менамуданд, ки ҳарчи бештар ин ранг дар айёми Наврӯз ба назарҳо рас-

БУЗУРГОН ДАР ВАСФИ МУТОЛИАИ КИТОБ

Хонае, ки дар он китоб нест, чун танест, ки дар он ҷон нест.

СИТСЕРОН

****

Танҳо китобҳои хондаатро ба дигарон амонат бидех.

Тамоми зиндагии инсоният дар китобҳо дарҷ шудааст: қаблаҳо, халқҳо, кишварҳо нест шуданд, вале китоб боқӣ монд.

ГЕРТСЕН

****

Китобҳо олами махсус, озода ва нақе мебошанд, ки дар он имкони

хушбахтона зистани мо вучуд дорад.

ВОЛТЕР

****

Китоби хуб ҳамон китобест, ки бо умед қушода мегардаду бо бурд пӯшида.

АЛКОТ

****

Мутолиа барои фикрронӣ, ҳамчунонест, ки тарбияи ҷисмонӣ барои бадан.

Д. ЭДИСОН

****

Одамон аз фикр қардан мемо-

нанд, чун мутолиа нақунанд.

Д. ДИДРО

****

Нафаҳмида мутолиа қардан, баробар бо мутолиа нақардан аст.

Я. КАМИНСКИЙ

****

Мутолиа инсонро доно, суҳбатёбанда ва ба одати қайд қардан, навиштани ҳодисаҳо дақиқкор месозад.

Ф. БЕКОН

Аҳмад НИГМАТОВ
донишҷӯи курси 2 (ФХХ)

Даъвои граждани дар меъёрҳои мухталифи Кодекси мурофиавии ҷиноятии ҚТ (масалан, моддаҳои 44, 54, 126, 127 ва ғ.) истифода мешавад. Он дар Кодекси мурофиавии ҷиноятии ҚШС Тоҷикистон, ки дар ҚТ қаблан амал карда, то 1 апрели соли 2010 эътибори қонунӣ дошт, низ васеъ истифода мешуд (масалан, моддаҳои 55-57 ва ғ.). Аммо таърифи даъвои гражданиро на қонуни мурофиавии ҷиноятии амалкунанда ва на қонуни қаблӣ пешбинӣ накардааст.

Аз ин рӯ, аз ҷониби мутахассисони соҳаи илми ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ кӯшишҳо карда мешавад, то ин ки нишонаҳои хоси даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ ва таърифи он коркард гардад.

Мафҳуми даъво ҳанӯз аз ҷониби ҳуқуқшиносони Рими бостон муайян шуда буд. Таҳти мафҳуми даъво онҳо амали мустақилро мефаҳмиданд, ки бо мақсади ҷимояи ҳуқуқи поймолшуда ба суд муроҷиат карданро ифода мекард.

Бояд зикр намуд, ки бори аввал мафҳуми даъвои граждани дар Устави мурофиаи судии ҷиноятии Империяи Россия дарҷ шуда буд (моддаҳои 6, 7, 122, 123, 145, 151, 187, 188, 189 ва ғ.), ки вай дар ҳудуди Тоҷикистони таърихӣ амал кардааст. Дар м. 6 Устави мурофиавии судии ҷиноятии Империяи Россия мафҳуми даъвои граждани ба тариқи зерин муайян карда шуда буд: «талаб оид ба подош барои зарар ва зиёни бо ҷиноят расонидашуда».

Чунин муқаррароти қонун таъсири муайяни худро ба назарияи ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятии тоинқилобӣ расонид. Зеро як қатор олимони маҳз ба нишонаи дар боло зикршудаи даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ, яъне «талаб оид ба рӯендани зарар ва зиёни бо ҷиноят расонидашуда» таърифи даъвои гражданиро дар мурофиаи ҷиноятӣ медоданд. Масалан, Н.С. Таганцев ва С.В. Познышев ба он ақида буданд, ки даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ талаб дар бораи рӯендани зарар ва зиёни бо амали ҷиноятӣ расонидашуда мебошад. Таърифи мазкур дар адабиёти ҳуқуқӣ мавриди танқид қарор дода шудааст, ки онро мо низ дастгирӣ менамоем. Воқеан ҳам, таърифи мазкур танҳо ҷанбаи моддии даъво фаро гирифта, ба ҷанбаи мурофиавии он ишора намекунад. Бинобар ин, моҳияти даъвои гражданиро дар мурофиаи ҷиноятӣ мукамал ифода карда наметавонад.

ДАЪВОИ ГРАЖДАНӢ ДАР МУРОФИАИ ҶИНОЯТӢ

Сафаргул ШОҚУЛОВА
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи судӣ ва назорати
прокурорӣ

Дар навбати худ О.В. Александрова кӯшиши коркарди таърифи даъвои гражданиро дар мурофиаи ҷиноятӣ карда, зухуроти мазкурро бо падидаи ҳуқуқӣ иваз менамояд. Ба чунин хулоса дар асоси таҳлили таърифи пешниҳоднамудаи О.В. Александрова омадан мумкин аст. «Зери даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ, – менависад муаллиф, – таклиф менамоем, ки низомии меъёрҳои мурофиавии ҷиноятӣ, ки тартиби барқарор намудани ҳуқуқи ҷабрдида аз ҷиноят бо роҳи аз ҷониби ӯ ба суд зимни истеҳсолот аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ пешниҳод гардидан ва яқоя бо он ҳал намудани талабро оид ба рӯендани зарар ва зиёни бо ҷиноят расонидашуда танзим мекунад, фаҳмида шавад». Ба назари мо, дар ин таъриф низ ба иштибоҳ роҳ дода мешавад. Чунки дар он ҷанбаи мурофиавии даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ нишон дода шуда бошад ҳам, зарурати аз ҷониби суд

баррасӣ кардани он зикр намешавад. Илова ба ин, дар таърифи муаллифи мазкур унсурҳои даъвои граждани ҳам ишора намешавад.

А.Г. Мазалов ба хулоса меояд, ки даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ даъвои анъанавии иҷборӣ маҳсуб меёбад, зеро ки мазмуни он талаб оид ба маҷбур намудани ҷавобгар барои анҷом додани амалҳои муайян ба ғайри даъвогари граждани, ҷиҳати ба ҷавобгар ҷаброн намудани товони зарари молумулкии бо ҷиноят расонидашуда мебошад. Ба андешаи мо, таърифи зикршуда аз камбудӣ ори нест. Зеро танҳо яке аз нишонаҳои муҳими мафҳуми даъвои гражданиро дар мурофиаи ҷиноятӣ, ки мавзӯи он ба ҳисоб меравад, фаро гирифта, нишонаҳои дигари муҳими онро ба инобат намегирад. Инчунин дар он суҳан дар бораи ҷаброни танҳо зарари молумулкии бо ҷиноят ба шахс расонидашуда меравад, ки хоси таърифҳои мафҳуми даъвои граждани, ки дар адабиёти ҳуқуқӣ даврони шӯравӣ маъмул буд, маҳсуб меёбад.

Аз нуқтаи назари С.Л. Емельянов, даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ ин талаби тавассути суд бо тартиби мурофиавии судии ҷиноятӣ пешниҳодшудаи даъвогари граждани нисбат ба айбдоршаванда ё ҷавобгари граждани дар бораи рӯендани зарари ҷисмонӣ, молумулкӣ ё маънавии мустақиман бо ҷиноят, инчунин кирдори барои ҷамъият хавфнокӣ шахси номукаллаф расонидашуда ба ҳисоб меравад.

Дар таърифи мазкур низ ба сифати нишонаи

калдии мафҳуми даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ талаб дар бораи рӯендани зарари бо ҷиноят расонидашуда ишора намешавад. Аммо С.Л. Емельянов қонуни амалкунандаи мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Белорусро ба инобат гирифта, истилоҳи зарарро васеътар дарҷ менамояд, яъне зарари ҷисмонӣ, молумулкӣ ё маънавий. Чунки Кодекси амалкунандаи мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Белорус (қ. 1 м. 148), дар тафовут аз Кодекси мурофиавии ҷиноятии ҚШС Белорус соли 1961 рӯендани на танҳо зарари моддӣ, балки маънавию низ пешбинӣ менамояд. Бояд зикр намуд, ки Кодекси амалкунандаи мурофиавии ҷиноятии ҚТ дар тафовут аз ҚШС Тоҷикистон соли 1961 низ муқаррароти шабеҳро пешбинӣ менамояд (қ. 1 м. 44 ҚШС ҚТ).

Инчунин С.Л. Емельянов дар таърифи худ ба унвони кадом субъектҳои мурофиаи ҷиноятӣ пешниҳод шудани даъвои гражданиро муайян кардааст. Ӯ дуруст қайд менамояд, ки даъвои граждани ба унвони айбдоршаванда ё ҷавобгари граждани пешниҳод мешавад. Инчунин, дар таърифи зикршуда нагонии дигари қонуни амалкунандаи мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Белорус, ки имконияти рӯендани зарари бо кирдори барои ҷамъият хавфнокӣ шахси номукаллаф расонидашуда мебошад, нишон дода шудааст.

Тавре аз таҳлил маълум мегардад, таърифи мафҳуми даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ, ки аз ҷониби С.Л. Емельянов асоснок карда шудааст

нисбатан мукамал буда, бештари нишонаҳои ин мафҳумро фаро мегирад. Вале дар ин таъриф таъкид карда мешавад, ки даъвои граждани тавассути суд пешниҳод мешавад. Мувофиқан, муаллиф ба инобат намегирад, ки даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ на фақат мавриди пешниҳод қарор мегирад, балки дастгирӣ ёфта, баррасӣ ва ҳал карда мешавад, яъне рукни муҳими тамоми давраҳои мурофиаи ҷиноятӣ метавонад бошад.

Дар асоси таҳлили таърифҳои мафҳуми даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ, ки аз ҷониби мутахассисони соҳаи назарияи мурофиавии ҷиноятӣ пешниҳод шудааст, инчунин муқаррароти меъёрҳои ҷудогонаи қонуни мурофиавии ҷиноятӣ, аз ҷумла м. 127 ҚМҚ, ки ҳуқуқи шахси аз ҷиноят зарардидаро ҷиҳати пешниҳоди даъвои граждани пешбинӣ менамояд, сарҳадҳои 3 ва 8 қ. 1 м. 2 ҚМҚ ҚТ, ки мутобиқи онҳо вазифаҳои муҳим ва асосии мурофиаи судии ҷиноятӣ ҷимояи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон, манфиати ҷамъият, давлат ва ташкилотҳо, ки аз ҷиноят зарар дидаанд, кафолати ҷимояи манфиатҳои қонунии иштирокчиёни мурофиаи судии ҷиноятӣ ба ҳисоб меравад ва м. 12 ҚМҚ ҚТ, ки вазифаи аз ҷониби суд, судья, прокурор, муфаттиш, таҳқиқбаранда ҷиҳаз намудани ҳуқуқу озодиҳои шахсонро, ки дар мурофиаи судии ҷиноятӣ иштирок мекунад ба ҳайси принципи мурофиаи ҷиноятӣ эътироф менамояд, ҳамзамон бе вайрон кардани ҳуқуқҳои субъективӣ ба шахс бо ҷиноят расонидани зарар ғайриимкон буданашро ба инобат гирифта, ба хулоса омадем, ки таърифи зерини мафҳуми болозикрро пешниҳод намоем.

Даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ талаби шахс оид ба ҷимояи ҳуқуқи субъективӣ ва манфиати қонунӣ бо роҳи рӯендани товони зарари бо ҷиноят расонидашуда мебошад, ки ба фактҳои ҳуқуқӣ асос ёфта, аз ҷониби мақомоти ваколатдор эътироф, баррасӣ ва ҳал карда мешавад.

Қобили зикр аст, ки таърифи мазкур на танҳо даъвои граждани шахсро, ки ба вай бевосита аз ҷиноят зарар расонида шудааст, балки даъвои граждани прокурор ва мақомоти махсусгардонидашудаи мубориза бо коррупсияро, ки тибқи қ. 1 м. 126 ҚМҚ ҚТ метавонанд ба суд даъвои граждани пешниҳод намоянд, низ фаро мегирад.

МУШКИЛОТИ МУАЙЯН НАМУДАНИ МАФҲУМИ ТЕРРОРИЗМ

(ДАР ҲОШИЯИ ПАЁМ)

Яке аз самтҳои сиёсати ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ ҚТ дар ҷодаи таъмин намудани амният, ин мубориза бар зидди терроризм ба шумор меравад. Мубориза бар зидди терроризм ҳам барои ҚТ ва ҳам барои ҷомеаи ҷаҳонӣ яке аз масъалаҳои мубрами рӯз ба шумор меравад, зеро ин зухурот пеш аз ҳама ба ҳуқуқи озодиҳои инсон, амниятӣ тамомияти арзии тамоми давлатҳои дунё зарар мерасонад ва ё таҳдиди расонидани зарарро дорад. Тавре дар Паёми имсолаи худ Президенти ҚТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ қайд намуданд: «Мусаллам аст, ки фароҳам овардани фазои ҳуқуқӣ дар ҷомеа вазифаи аввалиндараҷаи давлати ҳуқуқбунёд мебошад. Барои амали намудани ин ҳадаф, пеш аз ҳама, ҳифзи амният ва тартиботи ҳуқуқӣ зарур аст. Зеро амният ва субот заминаи асосии рушди давлат ба ҳисоб меравад. Аз ин ҷост, ки ҳоло таъмини амният дар ҷомеаи ҷаҳонӣ дар сарҳати масъалаҳои мубрами рӯз қарор дорад».

Самаранокии мубориза бар зидди терроризм, пеш аз ҳама аз ба тартибандозии дурусти ҳуқуқии он бо роҳи қабул намудани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ вобастагӣ дорад. Вале, тавре маълум аст, ҳангоми қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мафҳум ва истилоҳҳои нав ба вучуд меоянд, ки ин вазият барои яхела фаҳмидан ва дар амал татбиқ кардани онҳо душворро ба вучуд меорад. Ин ҳолат зарурати коркарди воситаи ягонаи фаҳмиши терроризмро ба вучуд меорад. Дар ҳолати набудани мафҳуми ягонаи «терроризм» аз тарафи ҳуқуқтатбиқунандагон фаҳмиши ҳархелаи он ба вучуд меояд, ки ин имконият намедихад то санадҳои меъёрии ҳуқуқие қабул гарданд, ки ҳама тарафҳои мубориза бар зидди терроризмро дар бар гиранд, махсусан оид ба пешгирӣ, қатъ ва баамалбарории ҷавобгарии ҷиноятӣ барои терроризм. Оид ба ин масъала низ Президенти ҚТ, Пешвои муаззами миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми имсолаи худ ба Маҷлиси Олии ҚТ махсусан қайд намуданд: «Дар соле, ки сипарӣ шуда истодааст, мо шоҳиди содир шудани амалҳои мудҳиши террористӣ дар Осиёву Африқо ва Ав-

рупову Амрико гардидем ва қариб рӯзе нест, ки сокинони ин ё он гушаи ҷаҳон қурбони ҷиноятҳои террористӣ нагарданд. Бо вучуди ҷунин вазъ, дар арсаи байналмилалӣ то ҳол таърифи ягонаи мафҳумҳои «терроризм» ва «террорист» вучуд надорад, ки ин ҳолат ба истифодаи меъёрҳои дугона ва духӯрагиву гуногунфаҳмиҳо мусоидат карда истодааст. Мо бояд ҳамеша дар назар дошта бошем, ки терроризм ва террористро ба худӣ ва бегона, ашаддӣ ва ислоҳгаро ё хубу бад ҷудо кардан мумкин нест. Баръакс, тавре ки ман борҳо таъкид намуда будам, террорист Ватан, дин, мазҳаб ва миллат надорад».

Таҳлилҳои гузаронидашуда аз он шаҳодат медиҳанд, ки дар илми ҳуқуқӣ ҷиноятӣ оид ба муайян намудани мафҳуми «терроризм» ақидаи ягона вучуд надорад.

Баъзе аз муҳаққиқон ба терроризм ҳама шаклҳои таъсиррасонии зӯровариро ба муносибатҳои ҷамъиятӣ дохил менамоянд. Дигарон бошанд, зеро терроризм усулҳои менамоянд, ки бо ёрии онҳо гурӯҳи ҷинояткорон кӯшиш менамоянд, ки барои ба мақсадҳои ҷингояткоронаи худ ноид гаштан мунтазам зӯровариро истифода намоянд. Баъзе муаллифони дигар бошанд, дар он ақида мебошанд, ки терроризм ин шакли ҷанг аст.

Бояд қайд намуд, ки олимони дар асарҳои худ на як бору ду бор, балки пайваста андешаҳои онро оид ба мураккаб ва васеъ будани терроризм, ки бо роҳҳои гуногун ба муносибатҳои муайяни бо қонун ҳифзшаванда зарар мерасонад, қайд намудаанд, инчунин қайд менамоянд, ки терроризм дигар масъалаҳоро низ фаро мегирад – равонӣ, таърихӣ, технологӣ ва ғайра. Маҳз ҳамин сабаб шуд, ки на дар илми ҳуқуқӣ ҷиноятӣ, на дар ҳуқуқӣ байналхалқӣ ва на дар қонунгузори миллии давлатҳо мафҳуми ягонаи терроризм коркард нашудааст. Дар асоси нуқтаи назарҳо, дар илми ҳуқуқӣ ҷиноятӣ зиёда аз 200 мафҳумҳои терроризм вучуд доранд. Мавҷуд будани гуногунии мафҳуми терроризм бо он баён карда мешавад, ки терроризм – зухуроти мураккаб ва динамикӣ аст, он аз рӯи ангеҷаҳои гуногун содир гардида, шаклҳои гуногун дорад ва оқибатҳои

гуногунро ба вучуд оварда метавонад.

Бояд қайд намуд, ки решаи калимаи терроризм ин «террор» мебошад. Аз ин ҷост, ки муаллифони зиёд дар асарҳои худ қайд менамоянд, ки терроризм аз калимаи латинии «terror» гирифта шуда, маънои тарсу даҳшатро дорад.

Терроризм ҳамчун ҷинояти байналмилалӣ хатари зиёд ҳам барои тартиботи ҳуқуқии дохилӣ ва ҳам барои тартиботи ҳуқуқии байналмилалӣ дорад, ки то ҳол яке аз масъалаҳои мубрами ҷаҳонӣ ба ҳисоб меравад. Ҷомеаи ҷаҳонӣ оид ба содир шудани актҳои террористӣ дар ҳама шаклҳои он, ки ба ҳаёт ва саломатии халқӣ осоишта таҳдид намуда ё ин ки ба марги инсонҳо оварда мерасонад, дар ташвиш мебошанд, ки ин раванд метавонад ба муносибатҳои байналмилалӣ зарар расонида, амнияти давлатро зеро таҳдид қарор диҳад. Аз ин лиҳоз барои мубориза бурдан бар зидди ин ҷинояти маҳсусан вазнин ҷидду ҷаҳди тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ лозим меояд. Бояд қайд намуд, ки барои он ки ягон кирдор ба таҷрибаи байналмилалӣ ҳамчун ҷиноят дохил гардад, тавсифи ҳуқуқии он зарур аст. Аммо ҷӣ тавре, ки мо дар боло қайд карда гузаштем то ҳол мафҳуми ягонаи терроризм коркард нашудааст. Бо дарназардошти ин ҳолат дар ҳуқуқӣ ҷиноятӣ байналмилалӣ ба намудҳои зоҳир гаштани ҷинояти терроризм, ҷунин ҷиноятҳои дохил менамоянд: терроризми норинҷакӣ, ҳуҷуми мусаллаҳона, одамрабӣ ва ғасби гаравгон, ғасби киштиҳои обӣ, ҳавоӣ, содир кардани сӯхтор, таркиш ва дигар амалҳои ба инҳо монанд.

Ба ин нигоҳ накарда аз тарафи ҳуқуқӣ ҷиноятӣ байналмилалӣ чандин бор кӯшиши коркарди мафҳуми терроризм анҷом дода шуда буд. Аввалин кӯшишҳои кушода намудани мафҳуми «терроризм» дар соли 1930 дар Брюссел дар конференсияи байналмилалӣ оид ба наздиккунии қонунгузори ҷиноятӣ, гузошта шуда буд. Аммо ин кӯшиш ягон натиҷа надод ва баъдан боз якчанд конференсияҳои дигар гузаронида шуда буданд, ки онҳо низ ягон натиҷаи дилхоҳ надоданд. Баъдтар, махсусан соли 1960 дар зери Ҷимояи СММ якчанд шартномаҳои байналмилалӣ хусусияти универсалидошта қабул гардиданд. Аммо дар онҳо низ мафҳуми ягонаи конвенсияи «терроризм» мавҷуд набуд.

Ассамблеяи Генералии СММ ҳангоми ҳаллу фасли масъалаи чораҳои зарурӣ оид ба пешгирии терроризм ва ҳама шаклҳои зӯроварие, ки ба ҳаёти инсоният таҳдид доранд, ки ба марги одамон оварда мерасонанд, дар моҳи декабри соли 1972 қарори 3034-ро қабул менамояд, ки дар асоси он баъд аз як сол Кумитаи маҳсус оид ба терроризми байналмилалӣ ташкил карда мешавад. Аммо афсӯс, ки дар ин Қарори аз тарафи СММ қабулгардида, мафҳуми терроризм кушода нашуда буд.

Фирдавс МИРЗОАХМЕДОВ
муаллими калони кафедраи
ҳуқуқӣ ҷиноятӣ

Дар санадҳои байналмилалӣ дар боло номбаргардида мафҳуми «терроризм» бо роҳи номбар кардани кирдорҳои дахлдор, муайян гардидааст. Бо вучуди ин ҚТ бисёре аз санадҳои байналмилалӣеро, ки барои мубориза бар зидди терроризм қабул гардида буданд, эътироф намудааст.

Бояд қайд намуд, ки яке аз мафҳумҳои таркиби терроризми байналмилалӣ дар Конвенсияи Шанхай аз 15 июни соли 2001 «Оид ба мубориза бар зидди терроризм, сепаратизм ва экстремизм» пешбинӣ гардидааст, ки мувофиқи он терроризм ин:

- кирдори дилхоҳе, ки дар асоси шартномаҳо, ҳамчун ҷиноят эътироф мешавад;

- кирдоре, ки ба марги шахрвандони дар низоъҳои ҳарбӣ ё мусаллаҳона иштирокнакарда оварда мерасонад, инчунин ба онҳо расонидани зарари вазнини ҷисмонӣ ва расонидани зарари назаррас ба объекти моддӣ, ташкил ва ба нақшагирии ҷунин кирдор, расонидани ёри ҷиҳати содир кардани ҷунин ҷиноят, бо мақсади тарсонидани аҳоли, халалдор сохтани амнияти ҷамъиятӣ, маҷбур намудани мақмоти давлатӣ ё ташкилотҳои хориҷӣ, то ки онҳо ҳаракатеро содир кунанд, ё ин ки саркашӣ кардан аз содир намудани ҷунин ҳаракатҳо, дар асоси қонунҳои миллии тарафҳо.

Бо вучуди ин, қайд намудан ба маврид аст, ки дар Конвенсияи Шанхай аввалан – мафҳуми терроризм номукамал аст ва дуюм ин ки аз сабаби Конвенсияи мазкур хусусияти минтақавӣ доштани амали он танҳо ба он кишварҳои паҳн мегардад, ки аъзои он мебошанд – асосан давлатҳои аъзои ИДМ, пас мафҳуми терроризм низ хусусияти минтақавӣ дорад.

Бо дарназардошти гуфтаҳои дар боло зикргардида ба хулосае омадан мумкин аст, ки то ҳол дар арсаи байналмилалӣ мафҳуми универсалии «терроризм» мавҷуд нест. Барои ҳал намудани ин масъала, ба фикри мо, бояд дар арсаи байналмилалӣ Конвенсияи универсалии маҳсуси мубориза бар зидди терроризм қабул гардад, ки дар он мафҳуми пурра ва мушаххаси терроризм муайян шавад. Пас аз қабул гардидани ин Конвенсия амали он метавонад ба тамоми давлатҳои ҷаҳон паҳн гашта, фаҳмиши яхелаи терроризм ба вучуд ояд, ки ин раванд барои беҳтар гардонидани мубориза бар зидди терроризм, махсусан пешгирии он мусоидат карда метавонад.

ВТО И ЗАДАЧИ ГОДА РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА

Туризм играет важную роль в нашей жизни. Он служит делу здравоохранения, образования и развлечения. Права на отдых и свободу перемещений, гармонично сочетаются и осуществляются в туризме. Поэтому уже с начала XX века стали создаваться различные организации, призванные регулировать индустрию туризма. В 1947 г. в Париже был образован Международный союз официальных туристских организаций (МСОТО), затем преобразованная 27 сентября 1970 г. во Всемирную Туристическую Организацию (ВТО), которая активно содействовала развитию туризма во всем мире. С 1980 г. 27 сентября отмечается как Всемирный день туризма. В настоящее время 158 государств являются действительными членами ВТО, 6 - ассоциированные члены и более 500 - присоединившиеся члены. Республика Таджикистан вступила во ВТО 10 декабря 2012 г.

Структура. Организационное строение закреплено в Уставе. Устав ВТО является межгосударственным договором, принятым в Мехико 27 сентября 1970 г. и ратифицированным 51 государством, которые являлись членами МСОТО.

Рабочими органами ВТО являются:

- Генеральная Ассамблея. Генеральная Ассамблея является высшим органом ВТО, которая созывается на очередные сессии каждые 2 года. Она может разрабатывать рекомендации по любому вопросу в пределах компетенции Организации. Первое заседание Генеральной Ассамблеи состоялось в мае в Мадриде по приглашению испанского правительства. Штаб-квартира ВТО находится в Мадриде.

- Исполнительный Совет. Исполнительный Совет является руководящим органом ВТО, который в период между сессиями Генеральной Ассамблеи принимает необходимые решения по административным и техническим вопросам (в пределах функциональных и финансовых возможностей организации). Заседает 2 раза в год.

- Секретариат. Секретариат ВТО состоит из штата сотрудников (110 представителей 50 стран), его возглавляет Генеральный секретарь ВТО. Первым Генеральным секретарем ВТО был избран гражданином Испании Роберт Лонати (1975 г.). С 1 января 2018 г. Генеральным секретарем ВТО является гражданин Грузии Зураб Пололикашвили, избранный на 22-ой сессии Генеральной Ассамблеи ВТО.

Официальными языками ВТО являются английский, арабский, испанский, русский и французский.

Правовой статус. В соответствии с уставными положениями члены ВТО разделяются на три категории: действительные, ассоциированные и присоединившиеся.

1. Действительными членами ВТО могут являться все суверенные госу-

дарства. Утверждение членства в этой категории осуществляется на Генеральной ассамблее ВТО путем одобрения кандидатуры большинством в две трети голосов присутствующих и голосующих действительных членов при условии, что такое большинство является большинством всех действительных членов организации.

2. Ассоциированные члены ВТО, статус которых распространяется на все территории или группы территорий, чьи правительства не несут ответственности за осуществление своих внешних отношений (связей), должны быть предварительно одобрены государствами-членами, несущими ответственность за их внешние отношения, и, в свою очередь, заявляют от их имени о признании ими устава ВТО и согласии принять на себя обязанности члена. Процедура приема в члены на Генеральной ассамблее аналогична процедуре утверждения действительных членов.

3. Присоединившиеся члены ВТО, статус которых предоставляется по уставу «международным организациям, межправительственным и неправительственным, имеющим специальные интересы в туризме, а также коммерческим организациям и ассоциациям, деятельность которых находится в связи с целями, преследуемыми организацией или входящими в ее компетенцию». Для вступления в эту категорию необходимо заявление о приеме в письменном виде на имя Генерального секретаря ВТО, а также одобрение со стороны государства, на территории которого расположена штаб-квартира кандидата.

Генеральная ассамблея большинством в две трети голосов присутствующих и голосующих действительных членов может принять резолюцию о приостановлении прав и привилегий членства в ВТО, если будет признано, что «какой-либо член организации проводит политику, противоречащую основным целям организации». В последние годы в практике ВТО под такое уставное положение подпадают те члены, которые имеют более 3 лет задолженность по уплате членских взносов.

Одной из эффективных форм координации усилий государств по развитию сотрудничества в сфере туризма является деятельность международных туристских организаций. Условно их можно разделить на два вида: 1) международные межправительственные организации; 2) региональные межправительственные организации.

Датой образования ВТО как международной межправительственной организации в области туризма принято считать 2 января 1975 г. В этот день официально вступили в силу уставные нормы и правила, которые одобрило необходимое большинство стран-членов этой организации. Организационное на-

чало деятельности ВТО относится к маю 1975 года, когда на I сессии ее Генеральной Ассамблеи (Мадрид, Испания) были приняты рабочая программа, различные правила и регламенты деятельности руководящих органов, финансовые принципы, правила персонала и другие рабочие документы, а также избран ее генеральный секретарь. С 7 ноября 2003 г. ВТО преобразована в специализированное учреждение ООН.

К региональным межправительственным организациям относятся объединения и союзы, координирующие деятельность национальных туристских администраций в рамках отдельных регионов. Среди них можно назвать Европейскую Комиссию по путешествиям (1948г.), аналогичные комиссии по Африке (1949г.), Ближнему Востоку (1951г.), Центральной Азии (1956г.) по Американскому континенту (1957г.). Все они имеют консультативный статус при ООН.

В рамках региональной межгосударственной организации СНГ 23 декабря 1993 г. было заключено Соглашение о туризме. Им предусматриваются содействие деловым связям в области туризма, упрощение пограничных и таможенных формальностей, обменов в туризме, помощь в подготовке персонала, содействие в координации сотрудничества в рамках международных организаций, включая ВТО. В сентябре 1994 г. в соответствии с решением глав правительств СНГ образован Совет по туризму стран СНГ для реализации обязательств государств по Соглашению о туризме. Активную региональную роль играет и Межпарламентская ассамблея государств - участников СНГ. В своем постановлении «О рекомендательном законодательном акте «Об основных принципах сотрудничества государств - участников СНГ в области туризма» от 29 октября 1994 г. она сформулировала основы правового механизма и основные принципы в области туризма.

Цели и задачи ВТО. Согласно п. 1 ст. 3 устава, основной целью ВТО является «содействие развитию туризма для внесения вклада в экономическое развитие, международное взаимопонимание, мир, процветание, всеобщее уважение и соблюдение прав человека и основных свобод для всех людей без различия расы, пола, языка и религии». В п. 2 этой статьи, в частности, сказано, что, преследуя эту цель, организация обратит особое внимание на интересы развивающихся стран в области туризма». В устав вошло и другое принципиальное положение, которое оговаривалось при формировании принципов деятельности ВТО, а именно важность и необходимость сотрудничества с организациями системы ООН. В частности, в п. 3 ст. 3 сказано, что ВТО «установит и будет поддерживать эффективное сотрудничество с соответствующими органами ООН и ее специализированными учреждениями» и «изыщет возможность установить деловые отношения с Программой развития ООН, а также примет участие в ее деятельности в качестве участвующего и исполнительного агентства».

Как известно, в Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации Эмомали Рахмона Маджлиси Оли РТ, 2018 год объявлен Годом развития туризма и народных ремесел. Туризм считается одной из важнейших сфер по обеспечению занятости трудоспособного населения, повышению уровня жизни народа, развитию других сфер услуг и производства, а также сферой, представляющей историю, культуру, природу и национальные традиции.

Для развития этой сферы в стране сформированы все необходимые нормативно-правовые основы, кроме того, также осуществляются стимулирующие меры. В частности импорт оборудования и строительного материала для туристической инфраструктуры освобожден

Раджабов С.А.

от таможенных пошлин и налогов, туристические компании в течение 5 лет своей деятельности также освобождены от выплаты налога на прибыль.

Следует отметить, что в последние годы в Таджикистане внедрена упрощенная визовая система для граждан 80 стран мира, запущена единая электронная сеть. По оценкам влиятельных международных организаций, в настоящее время Таджикистан в плане упрощенной системы выдачи туристических виз в числе 5 передовых стран мира занимает 4 место.

Благоприятные природные условия и климат Таджикистана предоставляют отличные возможности для организации современного обслуживания туристов и развития различных видов туризма по всей стране.

Нужно только, чтобы была создана современная инфраструктура и обеспечено качественное обслуживание на должном уровне. Но уровень выполнения работ в направлении развития туристической сферы, в частности создания туристических объектов и повышения качества обслуживания оставляет желать лучшего.

В этой связи выскажем ряд обобщающих рекомендаций, относящихся к правовой стороне развития туристической деятельности в стране.

Во-первых, следует постоянно помнить, что оттого, в какой мере обеспечена правовая урегулированность социальных отношений на рынке туристических услуг, зависят темпы развития туристической сферы, в частности создания туристических объектов и повышения качества обслуживания оставляет желать лучшего.

Во-вторых, сердцевиной цивилизованного правопорядка является точное понимание и повсеместное выполнение законов, защита прав и законных интересов граждан. А для этого, следовательно, необходимо обеспечить четкое усвоение, глубокое осмысление и пунктуальное выполнение персоналом туристических фирм возложенных на них обязанностей.

В-третьих, право реализуется на практике не в качестве неизменного конгломерата юридических норм, а как взаимосвязанная, развивающаяся совокупность правовых предписаний, производных от реальных жизненных процессов. Поэтому нормативная сторона сферы туризма будет также всегда изменяться и за этими изменениями необходимо постоянно следить.

И, наконец, в-четвертых, за внешней стороной юридических предписаний, как говорится «за буквой закона», следует всегда видеть их социальный смысл, состоящий не в ограничении, а в расширении возможностей человека по реализации своих прав и свобод, в том числе права на отдых и свободу перемещений, которые столь гармонично сочетаются в туризме.

УОЛТЕР РЕЛИ

Яке аз шахсиятҳои маъруф, бахрнаварди номии Англияи давраи Элизабетаи 1 ин бешубҳа Уолтер Рели буд. Уолтер Рели солҳои 1552 ҷ 1554 ба дунё омадааст. Дар бораи айёми кӯдакии ӯ дар сарчашмаҳо чизе маълум нест. Маълумоте низ дар бораи кучо таҳсил карданаш вучуд надорад. Лекин бояд гуфт, ки ин шахс барои замони худ, шахси хело маълумотнок ҳисоб ёфта, ӯ ҳам шоир, ботаник, химик, таърихнигор, ҷимоягари фарҳанг буд, ки ин аз ҷаҳонбинии баланди ӯ дар он замона башорат медиҳад. Замони Уолтер ба давраи ҷанги гугенотҳо дар Фаронса, муборизаи шоҳони маҷорӣ муқобили султони турк Сулаймон рост омада, авлодони зиёди сулолаи Релиҳо дар ин набардҳо ширкат варзида, бархеашон ҳалок гаштаанд.

В. Зайниддин
Узви ИЖТ, ш. Бохтар

Фаҳмоист, ки дар чунин шароит ва муҳит зиста, Уолтер низ хоҳиши орзуи диловарӣ нишон додандар дар майдони ҷанг дар дил мепарварид. Соли 1568 Уолтерро падараш ба Оксфорд барои давом додани таҳсил мефиристонанд, лекин ӯ барои гирифтани унвони олимӣ кӯшиш накард ба гуруҳи ихтиёрии дворянҳои англис барои ёрии гугенотҳо ҳамроҳ шуд.

Уолтери ҷавон кишвари ҷангзадаи Фаронса, ҷанги бемақсад ва даҳшатноки тарафхоро дида, таъсири онро барои ҳамаи умр дар худ нигоҳ дошт. Уолтер баъдан дар бисёр муҳорибаҳои Олами Нав ва ҷуҳна иштирок карда, ба бисёр монеаҳо дучор гашт, лекин маҳз муҳорибаи Фаронса ба ӯ нақши мондагори гузошта буд. Дар Лондон ӯ мактаби ҳуқуқшиносиро хатм мекунад ва баъди чанде дар экспедицияи Гилберт ба ҳайси капитани киштии ҷуҳнаи «Фалкон» ба сафари баҳрӣ мебарояд.

Баъдан соли 1580-1581 ӯ дар фуруи нишондани исёну ошӯбҳо дар Ирландия ширкат меварзад. Баъди чанде ба Нидерландия сафар мекунад.

Ин даврае буд, ки Рели ба маликаи Англия, Элизабетаи 1 маъқул меафтад ва онҳо ба ҳамдигар наздик мешаванд. Овозае ҳаст, ки гӯё баъди борон, назди каср Элизабета назди кӯлмакчае дармеонад ва ҳамин вақт Уолтери ҷавон ин ҳодисаро мушоҳида намуда, плаши нав ва қимматбаҳои худро кашаида болои кӯлмакча мепартояд ва Элизабета аз он ҷо мегузарад. Ин амали ҷавонмардона дили маликаро тасхир карда, ба Рели дил мебозад.

Ҳамин давра буд, ки бо пешниҳоди Рели экспедицияҳои зиёди англисӣ бо мақсади ба даст овардани боигарихо ва фатҳи сарзаминҳо ба он сӯи укёнусу дигар

нуктаҳо фиристода мешуданд, лекин Элизабета намехост, ки дилдодаашро ба сафар шахсан руҳсат диҳад.

Санаи 6-уми январи соли 1585 малика ба ӯ унвони ритсариро арзонӣ дод.

Солҳои минбаъда Рели барои инкишофи бахрнавардӣ, ба даст овардани заминҳои Америкаи Шимолӣ кӯшишҳои зиёде ба харҷ дода, экспедицияҳои иловагиро равона менамуд.

Экспедиция ва роҳзанҳои баҳрии ӯ дар бисёр ҳолатҳо ба киштиҳо ва мулкҳои мустамликавии Испанияи он сӯи баҳр ҳамла оварда, бо боигарихоии зиёде пас мегастанд.

Хизмати Рели дар шикасти «Армадии бузург»-и Испания дар солҳои 1587-1588 калон буда, ӯ дар ин ҷанг ба ҳайси аъзои Шӯрои харбӣ фаъол буд. Баъдан ӯ дар экспедицияи «ЛисАбон», соли 1589 ширкат варзид.

Соли 1591 ба ҳайси вице-адмирал дар ҳайати эскадраи иборат аз 20 кишти, бо роҳбарии Томос Хоуард бо мақсади дастгир намудани «ҳазинаи тиллоӣ»-и Испания таъйин гашт. Баъди ин сафар дар моҳи ноябр соли 1591 ӯ ба Элизабета Тромартон фрейлини Элизабета дил дода, хонадор шуд. Онҳо моҳи март соли 1592 соҳибии писар шуданд, аммо Релиро имтиҳони ҷиддие дар пеш буд. Маликаи Англия аз ин рафтори ӯ ба ғазаб омада буд ва ӯву завҷашро ба зиндон фиристод.

Ин вақт, яке аз киштиҳои ӯ, киштии португалии ғунҷишаш 1500 тоннагиро дар ҷазираҳои Азор асир гирифта, ба Англия оварда буд. Овозаи ин ҳазинаи бузург тамоми кишварро фаро гирифта, аз ин рӯ, малика Рели ва завҷашро аз зиндон озод намуд. Маликаи Англия аз 150 ҳазор фунт

стерлинги даромади ҳазинаи кишти 90 ҳазор стерлинг ба даст овард, ҳоло он ки хангоми тайёрӣ ба экспедиция ҳамагӣ 3 ҳазор фунт стерлинг дода буд.

Уолтер Рели баъдан солҳои 1595-1596 низ ба экспедицияи баҳрӣ баромада, бо ҳодиса ва воқеаҳои аҷибу ғарибе дучор гашта, баъди баргаштан онҳоро дар китоби ёддошти худ ҷоп менамояд.

Баъдан соли 1596 экспедицияи навбатӣ ба муқобили Испания ва мустамликаҳои сершумори ӯ сар шуда, дар он 100 киштии он иштирок намуд. Дар ин экспедиция ва турумори флоти Испания ритсар Уолтер Рели хизмати бебаҳое кард.

Ваъз ва нақши Уолтер Рели баъди вафоти Элизабетаи 1 соли 1603 дигаргун гашт. Ба ҷойи ӯ шоҳи Шотландия Якови 6 шоҳи Англия таъйин шуд. Пеш аз ин душманони Рели ба ӯ навишта буданд, ки Рели мехоҳад, ки шохзодагони Фаронсаро шоҳи Англия таъйин кунад.

Баъди ба тахт нишастани ин шоҳ, даҳсаҳои дарборӣ оғоз шуданд ва Релиро ба зиндон фиристониданд. Ҳуқми ӯ барои хиёнат ба ватан - ҳуқми қатл, ҷаҳор пора кардан буд, лекин ӯ дар зиндон 13 сол истода, баъдан озод ва роҳбари экспедиция таъйин гашта, ба китъаи Амрико рафт. Соли 1618 аз он ҷо баргашт.

Балдохонаш, аз ҷумла сафири Испания дар Англия, Гандамор як мақсад доштанд, бо хар баҳона ба суд кашидан ва куштани Рели, ки барои пешравии флот ва заминаи кишваркушоии ватанаш хуб хизмат карда буд. Бо ин баҳона ва асоси он, ки шоҳи Англия (Якови 6 дар Шотландия - Якови 1 дар Англия) мехост бо шоҳи Испания Филиппи 3 дӯстӣ кунад ва духтари шоҳи Испанияро ба писараш ба занӣ диҳад,

Уолтер Релиро ба ҳабс гирифта, мехостанд ӯро оид ба воқеаҳои экспедиция, ҳучум ба шахрҳои Испания гунаҳгор кунанд. Ахиран дар қорӣ ӯ камбудие наёфтанд ва тибқи маслиҳати мушовирони шоҳ ӯро боз бо ҳамон ҳуқми қатли соли 1603 ба ӯ додаи суд гунаҳгор намуда, ба қатл маҳкум намуданд. Дар мулоқоти Уолтер Рели ягон гуноҳи худро ба гардан нагирифт.

Қатли ӯ 29-уми октябри соли 1618 сурат гирифт. Шоҳи аблаҳнамои Англия тамоми хоҳишҳои мураққибон ва хоҳиши маликаи Фаронса Аннро дар бораи бахшиши Рели ба эътибор нагирифт. Ин шоҳи аблаҳгумон мекард, ки қатли Уолтер боиси дӯстии доимии Англия ва Фаронса мешавад, лекин таърих нишон дод, ки ин ҳатогии маҳз буд!

Рели, ки хангоми дар қайди ҳаёт он қадар машҳур набуд, баъди маргаш қаҳрамони миллии Англия гашт.

У пеш аз қатлаш 30 дақиқа назди издиҳом оид ба беғуноҳии худ ва дӯстдориро хизматаш ба Англия суҳан кард. Нотарсона сари худро ба зери табар бурд. Сари ӯро ба сумкаи сурх андохтанд, часалашро бошад, дар матоъи пахтагин гузошанд. Завҷаш ӯро дар назди қалисои Маргаритаи Вестминистри Лондон гуронид. Сарашро бошад, Элизабет Рели 29 сол то рӯзи вафоташ дар хона нигоҳ дошт.

Лекин қонунҳои таърих дигаранд. Соли қатли Рели ҷанги 30-сола шурӯъ шуд ва Англияю Фаронса ба Испания зарбаҳои ҷонкоҳ зада, онро ба империяи аврупоии дуҷумдараҷа табдил доданд.

Аз Уолтер Рели асарҳои зиёде доир ба таърих, ҷуғрофия, бахрнавардӣ, дорушиносӣ, химия, анатомия ва баъзе шеърҳо боқӣ мондаанд.

Хуршед КАРИМОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи соҳибқорӣ
ва тичорат

Солҳои охир дар ҚТ ба инкишофи сайёҳӣ таваҷҷуҳи хоса дода мешавад. Яке аз шартҳои асосии рушди сайёҳӣ ин таъминоти бехатарии сайёҳон ба ҳисоб меравад.

Мутобиқи қисми 2 моддаи 11 Қонуни ҚТ «Дар бораи туризм» субъектҳои фаъолияти туристӣ, ки дар ҚТ воқеанд, вазираданд бехатарии туристон ва нигоҳдории амволи онҳо, муҳайё намудани шароити амният барои қорӣ туристӣ, омӯзонидани қоидаҳои амниятро ба туристон таъмин намуда, барои зарари ба туристон расони-

дашуда мувофиқи қонунҳои ҚТ ҷавобгар хастанд.

Мутобиқи қисми 2 моддаи 16 қонуни мазкур бошад, сайёҳон вазираданд қоидаҳои шахсии бехатариро хангоми сайёҳат риоя намоянд. Дар зери мафҳуми бехатарии сайёҳӣ ҳолати химоявии манфиатҳои ҳаётан муҳимми шахсият, ҷамъият ва давлат дар соҳаи сайёҳӣ ва фаъолияти сайёҳӣ аз таҳдидҳои дохилӣ ва хориҷӣ фаҳмида мешавад.

Бехатарии сайёҳӣ дар ҳудуди ҚТ аз тарафи давлат қафолат дода мешавад. ҚТ ба шахрвандони худ химоя ва парасториро берун аз ҳудуди сарҳади худ қафолат медиҳад. Барои ифодаи бехатарии сайёҳӣ ҳудуде, ки аз он маршрути сайёҳӣ мегузарад бояд ба нишонаҳои маҳсус, ки Ҳукумати ҚТ муайян кардаст, таҷҳизонида шавад.

Мақомоти идораи давлатӣ дар соҳаи сайёҳӣ иштирокчиёни сайёҳиро дар бораи бехатарии сайёҳон дар қорӣ воқеъгардӣ оғох менамоянд.

Як қатор унсурҳои бехатарии сайёҳиро ҷудо намудан мумкин аст:

- бехатарии сайёҳон (экскурсантҳо);
- амнияти амволи сайёҳон (экскурсантҳо);
- нарасонидани зарар ба муҳити атроф;
- нарасонидани зарар ба сарватҳои моддӣ ва маънавии ҷомеа;
- нарасонидани зарар ба амнияти давлат.

Таъмини бехатарии туристонро Ҳартияи туризм, ки соли 1985 дар сессияи 4-ми Ассамблеяи Генералии Созмони Умумиҷаҳонии Сайёҳӣ (СУС) дар шаҳри София (Булғория) қабул гардидааст ва Кодекси этикии

туристӣ (1999) муқаррар менамоянд. Бехатарии сайёҳ бевоқифа аз тадбирҳои андешидаи субъектҳои ҳоҷагидори соҳаи сайёҳӣ хангоми ташкили хатсайроҳо вобастагӣ дорад.

СУС як ташкилоти сайёҳии маъруф ва эътирофшудаи ҷаҳон буда, 2 январи соли 1975 таъсис ёфтааст. Дар назди Шӯрои иҷроиявии СУС соли 1994 Қумита оид ба сифати хизматрасонии сайёҳӣ таъсис дода шуд, ки бевосита масъули қорқарди масъалаҳои бехатарии сайёҳӣ, кам кардани таваққал хангоми сайёҳат ва химояи сайёҳон мебошад.

САЙЁҲӢ ВА РОҲҶОИ РУШДИ ОН

Инкишофёбии соҳаи сайёҳӣ ба қалби сармоягузори вобаста мебошад. Аз ин рӯ, Президенти кишвар дар суҳанронии худ дар анҷумани нахустини иқтисодию тичоратӣ дар шаҳри Дубай дар таърихи 11 апрели соли 2007 баён намуданд: «Соҳаи муҳими хамқорӣ мо ин сармоягузори судовари хориҷии соҳаи туризм аст. Иқлими мусонд, табиати қўхсор, ҷашмаҳои шифобахш, маҳсулоти хушсифат ва аз нигоҳи экологӣ тозаи Тоҷикистон барои рушди туризм, баҳусус туризми қўҳӣ ниҳоят мусонд мебошанд».

Муҳимияти соҳаи сайёҳӣ ва нақши он дар рушди иқтисодиёти дохилӣ аз тарафи Ҳукумати ҚТ ба назар гирифта шуда, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии - Пешвои миллат, Президенти ҚТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2018-ро «Соли рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» эълон намуданд. Ташаббуси мазкур саривақтӣ буда, барои рушди бомувафқонаи туризм дар мамлакат заминаи мусонд фароҳам оварда, дар як маврид дигар соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ низ рӯ ба инкишоф мениҳанд.

МУБОРИЗА БО ТЕРРОРИЗМ ДАР ДОИРАИ СОЗМОНИ ҲАМКОРИИ ШАНХАЙ

Ивазшавии вазъияти геополитикии ҷаҳон бевосита дар баландшавии таҳдиди терроризми байналмилалӣ зоҳир шуд. Вобаста ба ҳалли масъалаи хатари терроризми байналмилалӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ Форуми «Панҷгонаи Шанхай» дар соли 1996 таъсис ёфт. Форуми мазкур давлатҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Чин, Россия ва Тоҷикистонро муттаҳид намуд. Вохӯриҳои дигари Форум дар Москва соли 1997, дар Алма-Ато соли 1998, дар Бишкек соли 1999, дар Душанбе соли 2000 гузаронида шуданд. Ин вохӯриҳо ҳамчун заминаи асосӣ барои таъсиси созмон хизмат намуданд.

Соли 2001 вохӯрии дигар дар Шанхай гузаронида шуд, ки дар он Ўзбекистон низ ворид гардид.

Заминаҳои ҳуқуқи ташкилӣ баъди созмон «Эълумия дар бораи Созмони ҳамкории Шанхай»,

«Конвенсияи Шанхай дар бораи терроризм, сепаратизм ва экстремизм» ба ҳисоб мераванд. Ин санадҳо нахустин ҳуҷҷатҳои қабулнамудаи созмон мебошанд.

Вохӯрии сарони давлатҳо дар соли 2002, ки дар шаҳри Санкт-Петербурги Россия гузашт, нақши тақдирсозро дар таърихи созмон бозид, зеро дар он санади оинномавӣ – Хартияи Созмони Ҳамкории Шанхай ба имзо расид.

Хартияи Созмони Ҳамкории Шанхай мақсад, вазифа, принсипҳо, самтҳои ҳамкории давлатҳои аъзоро дар доираи созмон муқаррар менамояд. Муқаррароти моддаи 1-и Хартия мақсад ва вазифаҳои асосии созмонро пешбинӣ менамояд, ки яке аз онҳо «муборизаи якҷоя бар зидди терроризм, сепаратизм ва экстремизм дар ҳама намудҳои зоҳир-

шавии он» ба ҳисоб меравад. Бо мақсади амалисозии ҳадафи мазкур моддаи 4-и Хартия таъсиси сохтори зиддтеррористии минтақавиро пешбинӣ менамояд. Моддаи 10-и Хартия пешбинӣ менамояд, ки сохтори зиддтеррористии минтақавӣ давлатҳои узви Конвенсияи Шанхай «Дар бораи мубориза бо терроризм, сепаратизм ва экстремизм»-ро муттаҳид месозад. Тартиби фаъолияти мақомоти мазкур тавассути санади соли 2002, ки дар шаҳри Санкт-Петербург ба имзо расида буд, ба танзим дароварда мешавад. Мақомоти зиддтеррористии минтақавӣ мақомоти доимоамалкунандаи Созмони Ҳамкории Шанхай ба ҳисоб рафта, фаъолияти он барои ҳамгироии давлатҳои узв дар самти мубориза бо терроризм, сепаратизм ва экстремизм равона шудааст.

Муқаррароти моддаи 9-и санади мазкур барои иҷрои вазифаҳои сохтори зиддтеррористии минтақавӣ таъсиси сохторҳои чун Шӯрои Созмони Зиддтеррористии Минтақавӣ ва Мақомоти Иҷроияи онро пешбинӣ менамояд.

Бо мақсади мубориза бо терроризм санадҳои дигар низ қабул шудаанд, аз ҷумла Изҳороти сарони давлатҳои узви Созмони Ҳамкории Шанхай «Дар бораи муборизаи якҷоя бар зидди терроризми байналмилалӣ» аз 9 июни соли 2017, Конвенсияи Созмони Ҳамкории Шанхай бар зидди терроризм.

Дар Конвенсияи Созмони Ҳамкории Шанхай мафҳуми терроризм дода шудааст: терроризм – идеологияи таҷовузкорона ва таҷрибаи таъсиррасонӣ дар қабули қарор аз ҷониби мақомоти ҳокимият ё ташкилотҳои байналмилалӣ бо роҳи содир кардан ё таҳдиди содиркунии амалҳои таҷовузкорона ё ҳаракатҳои ҷинояткоронаи дигар бо тарсонӣ-

Салимҷон САЙФУЛЛОВ
донишҷӯи соли 3 (МБХ)

дани аҳоли алоқаманд ва барои зарар расонидан бар шахсият, ҷамъият ва давлат равона карда шудааст.

Сохтори Зиддтеррористии Митақавӣ дар давраи фаъолияти худ аз 5 июли соли 2005 то 15 июли соли 2006 дар ҳудуди созмон 450 амалӣ террористиро пешгири намудааст.

Дар фаъолияти худ Созмони Ҳамкории Шанхай дар самти мубориза бо терроризм, сепаратизм ва экстремизм барномаҳои дар соли 2010-2012 қабул намудааст. Дар баробари ин созишма оид ба тайёр намудани кадрҳои барои ташкилотҳои зиддтеррористии давлатҳои узв ва оид ба ҳамкории соҳаи таъмини амнияти иттилоотии байналмилалӣ ба имзо расидааст. Ҳамасола машқҳои низомии зиддтеррористӣ бо номҳои «Юг-Антитеррор» ва «Южный щит защиты» бо дастгирии ҳарбию техникӣ Созмони Ҳамкории Шанхай гузаронида мешавад.

МАЪРИФАТИ ОСОНБАЁНИ ДАВЛАТ

Ҳокимшо РАҲИМОВ
донишҷӯи соли 2

Бисёре аз олимони ҷаҳон барои боз ҳам равшантар намудани илми зеҳнишон ба мисолҳои оддитарин аха-

мият дода, аз онҳо ғизои маънавият барои худ дарёфт менамоянд. Мо дар ин ҷо барои осонтар фаҳмидани маърифати давлат як мисоли оддӣ меорем. Агар мо давлатро як оилаи калоне тасаввур бикунем, пас, ҳар як оила соҳиби сардор мебошад. Мо ин сардори оилаи калонро ба сардори давлат ташбеҳ бидиҳем, албатта, ки сардори оила шудан, аз насл ба насл мегузарад, масалан баъд аз падар, фарзанд ва ғ. Агар ба таърих назар афканем, яке аз шаклҳои идоракунии давлатҳои пешмонархӣ буд. Шакли монархӣ худ аз насл ба насл гузаштани идоракунандагонӣ давлат мебошад.

Дигар тарафи масъала ин аст, ки дар оилаи калон шахси ба синну сол раси-

да, донишманд, кордон ва амсоли инҳоро сардор интихоб менамоянд. Сардори давлатро низ ба он сифатҳои дар боло зикргардида интихоб менамоянд. Байни аъзои оила муносибатҳо ба вучуд меоянд. Акнун он муносибатҳое, ки дар оила ба вучуд меоянд, мисли муносибатҳое, ки байни шаҳрвандон ва давлат пайдо мешаванд. Агар ду оиларо мисол орем, ки дар байни ин оилаҳо муносибатҳо ба вучуд меоянд. Байни ин ду оила дар вақтҳои зарурӣ муносибатҳои хариду фурӯш ва дигар намуди муносибатҳо ба вучуд меоянд. Муносибати байни ду оила мисли муносибати байни ду давлат аст, ки яке аз оилаҳо ба хайси давлати хорича баромад мекунад, ки байни онҳо муносибатҳои иқтисо-

дӣ ва дигар намуди муносибатҳо ба вучуд меоянд.

Дар аъзои оила ғамхорӣ калонсолон нисбати фарзандон, итоати хурдсолон ба калонсолон, ҳурмати онҳо ба ҷо оварда мешавад, ки ин аз давлати иҷтимоӣ будан шаҳодат медиҳад. Хулас, ҳар он неъматҳое, ки дар ин дунёст, ба худашон мазмуни хос дошта, қисми бисёрашон ба ҳамдигар алоқаманд мебошанд ва бо як ё якҷанд хусусият аз ҳамдигар фарқи-

ят доранд. Масалан, ҷаҳони маънавий бо ҷаҳони моддӣ. Ҷаҳони маънавий аз ҷаҳони моддӣ танҳо як фарқият дорад, ки ҷаҳони моддиро бо чашми сар дида мешавад, аммо ҷаҳони маънавию бо чашми сар нею, балки бо чашми ақл дида мешавад. Ин бошад, масъалаи фалсафист. Хулосаи суҳан ин аст, пайдориву устувории давлат аз оила сар мешавад. Пас бояд оилаҳои мо хушахлоқ ва устувор бошанд.

ТАЪЗИЯ

Идораи рӯзномаи «Минбари ҳуқуқшинос» ва садорати факултети ҳуқуқшиносӣ ба дотсенти кафедраи ҳуқуқи конституционӣ Имомов Ашӯрбой бинобар вафоти **БАРОДАРАШ (Рӯзӣбой)** изхори тасаллият менамоянд.

АШКИ ШОДӢ

Одамон аз дӯсти ёбанд бахт,
Душманӣ орад ба мардум
рӯзи сахт.
Мирзо Турсунзода

Дар марҳилаи нави бунёди давлати ҷавони Тоҷикистон яке аз ҳадафҳои асосии давлат ин сиёсати дарҳои кушод ва рушду густариши муносибатҳо байни ҶТ ва тамоми давлатҳои дунё ба ҳисоб меравад. Маҳз бо талошҳои шабонарӯзии Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ин нияти неқ самар дода истодааст. Чунончи, санаи 9-10 марти соли ҷорӣ пас аз солҳои тӯлонӣ саҳифаи нави таърихи давлатдорӣ ду халқи дӯсту бародар, тоҷикону ўзбекон боз шуд. Ин оғози марҳилаи нави рушду густариши муносибатҳои неқи дӯстӣ хамсоягӣ ба ҳисоб ме-

равад. Тавре маълум аст, барои рушду нумӯи ҳар як давлат пойдеории сулҳу субот ва ваҳдати ҳамдигарфаҳмӣ нақши муҳим доранд, ки он дар натиҷаи муносибати неқ ва дӯстиву рафокат ба даст меояд. Имрӯз байни ду кишвари хамсоя боз як қадами бузурге барои барқарорсозии дӯстиву рафокати халқҳо, ки таърихи босо бою рангин дорад, гузошта шуд ва дар он саҳми босазои Пешвои муаззми миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон, мухтарам Мирзиёев Шавкат Миромонович хеле бузург аст. Талошҳои ташаббусҳои неқи сарони давлатҳо имкон дод, ки пас аз солиёни тӯлонӣ ду мардуми ташнаи дидори якдигар ба ви-соли дӯст, ҳешу табор ва ҳам-

соияи неқ расад.

Таърих гувоҳ аст, ки дӯстиву бародарии халқҳои тоҷикону ўзбек босо кадимист. Намунаи возеҳи ин гуфтаҳо муносибатҳои самимиву қавии дӯстона ва бародаронаи Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ ва Мир Алишер Навоӣ мебошад. Вале мутаассифона муддати тӯлоние ин муносибатҳо шахшуда буданд, ба мисли девори баланде, ки ба дидори дӯстону бародарон монеа эҷод мекунад. Бо ташаббуси сарони Тоҷикистону Ўзбекистон ин девори муваққатӣ ва сунъӣ баргараф карда шуд ва дубора умеду орзуи халқҳо эҳё гардид. Кушодани наздики 10 гузаргоҳи сарҳадӣ аз он дарак медеҳад, ки рафтумомади шаҳрвандони ҳарду кишвар, ки пайвандӣ ва робитаҳои ҳазорсолаи ҳешу та-

борӣ доранд, боз маҷрои навро касб хоҳад кард ва ашқи шодии халқҳо дар ин рӯз ҳадду қанор нашофт. Тавре устод Рӯдакӣ мегӯяд:

Ҳеч шодӣ нест андар ин ҷаҳон,
Баргараф аз дидори рӯи дӯстон.

Хотирнишон бояд сохт, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти ҶТ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониашон дар ҷорабинии таҳти унвони Шои дӯстӣ чунин қайд карданд: «Ҷовидон бод дӯстиву бародарии халқҳои тоҷикону ўзбек». Ман пешниҳод мекунам, ки ин суҳанрони Ҷаноби Оли бо ҳарфҳои заррин назди тамоми гузаргоҳҳои сарҳадӣ бо забонҳои тоҷикӣ, ўзбекӣ, русӣ ва англисӣ навишта шавад. Ин амал талоши

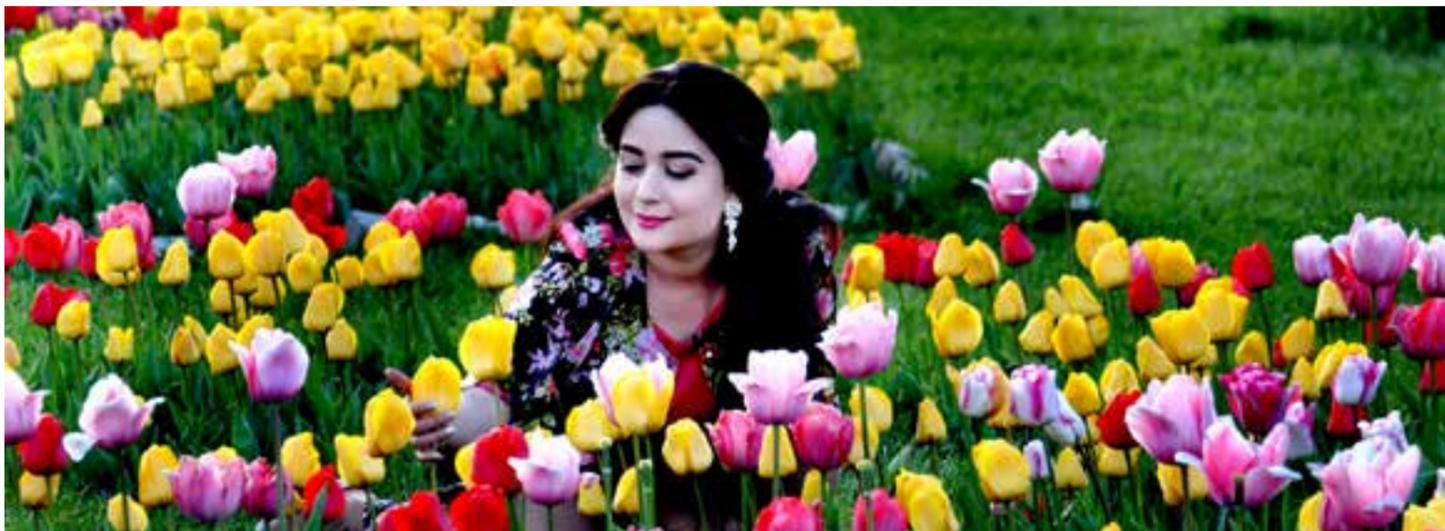
Бахтиёр ПИРЗОДА
донишҷӯи соли 4

хубест барои пос доштан ва абадӣ пойдор нигоҳ доштани пайванди дӯстӣ миёни халқҳои тоҷикону ўзбек.

НАВРӢЗИ ҶАҶОНӢ

Маъруфҷон АХМЕДОВ
донишҷӯи соли 2 (ИДХ)

Дар таърихи фарҳанги мардуми форсабон ҳеҷ як анъана ва расму ойине чун ҷашни Наврӯз азизу арҷманд нест. Наврӯз пайвандгари насли имрӯз бо расму ойин, меҳру садоқат ва анъанаҳои ниёгон мебошад.

Ҷашни Наврӯз аз кадимтарин ва густурдатарин идҳои мардуми ориёнаҷод буда, таърихи беш аз панҷҳазорсола дорад. Тавре

аз номи он бармеояд, Наврӯз маънои «рӯзи нав»-ро дошта, дар аввали соли нави хуршедӣ ба истикболи соли нав барпо мешавад. Наврӯз ҷашни фарорасии баҳори нозанин, зиндашавии табиат, оғози қорҳои кишоварзӣ ва боғдорӣ, айёми баробаршавии шабу рӯз дар баҳор мебошад. Аз нигоҳи ҳисоби ситорашиносӣ, Наврӯз рӯзест, ки офтоб ба бурҷи бар-

ра (ҳамал) ворид мешавад ва дар ҳамон дақиқаи сонияе, ки ворид шуд, соли нав фаро мерасад.

Боиси хушнудӣ ва сарфарозии қулли мардумони таҷлилқунандаи ҷашни Наврӯз мебошад, ки дар таърихи 18-уми феврالی соли 2010 дар ҷаласаи 64-уми Ассамблеяи Генералии СММ, таҳти фасли 49, ки унвони «Фарҳанги ҷаҳон»-ро дорад,

қарорномаи «Рӯзи ҷаҳонии Наврӯз» ба тасвиб расид. Он бо пешниҳоди кишварҳои Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон, Озарбойҷон, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркия ва Туркманистон мавриди баррасӣ қарор ёфтааст. Дар қарорнома гуфта мешавад, ки ҳамасола дар тамоми ҷаҳон 21-уми март ҳамчун Рӯзи байналмилалӣ Наврӯз таҷлил гардад. Ҷашни Наврӯз

нишебу фарозҳои таърих, ҳаводисҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ва маънавиҳои зиёдеро паси сар карда, то ба имрӯз омада расидааст.

Оби раҳмат омаду
Наврӯз шуд,
Боғ сабзу лола
дилафрӯз шуд.
Ҷар ки аз ҷон
хидмати устоз кард,
Ёфт илму дар ҷаҳон
фирӯз шуд.

